

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE- JA KOOLITUSOSAKOND

**Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded haldusasjades
2018.–2019. aastal**

Kohtupraktika analüüs

Mariliis Toomiste

analüütik

Margus Hendrikson

praktikant

Tartu

2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISED	4
1.1. AASTA 2018	4
1.2. AASTA 2019	6
2. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMISE NÕUDED	10
2.1. ÕIGUSLIK REGULATSIOON	10
2.1.1. Mittevaralise kahju hüvitamise alused	10
2.1.2. Esmaste õiguskaitsevahendite kasutamine	11
2.1.3. Hüvitise määramine ja selle suurus	11
2.1.4. Vastutuse erijuht: seadusandja tekitatud kahju	13
2.2. KINNIPPEATAVATE JA VAHISTATUTE KAEBUSED	14
2.2.1. Inimväärikust alandavad kinnipidamistingimused	14
2.2.1.1. Isikliku kambripinna ebapiisav suurus	14
2.2.1.2. Värskes õhus jalutamise võimaluse puudumine	15
2.2.2. Alusetu kartserikaristus või lukustatud kambrisse paigutamine	19
2.2.3. Pika- või lühiajalise kokkusaamise võimaldamata jätmine	21
2.2.4. Tervishoiuküsimused	23
2.2.5. Sõnumi saladuse rikkumine	25
2.2.6. Kinnipidamisasutuse muu tegevus	26
2.3. MUUD KAEBUSED	27
2.3.1. Täielikult või osaliselt rahuldatud mittevaralise kahju nõuded	27
2.3.1.1. Lapsega suhtluskorra sundtäitmine	27
2.3.1.2. Menetlemata jäetud sotsiaaltoetuste avaldused	28
2.3.1.3. Isikutunnistuse taotluse läbivaatamisega viivitamine	29
2.3.2. Rahuldamata jäetud hüvitamisnõuded	29
KOKKUVÕTE	31

SISSEJUHATUS

See analüüs keskendub mittevaralise kahju hüvitistele, mille haldus- ja ringkonnakohtud ning Riigikohus 2018. ja 2019. aastal haldusasjades välja mõistsid (või välja mõistmata jätsid). Analüüsi eesmärk on uurida, kui suured need hüvitised olid ja kuidas on kohtud mittevaralise kahju hüvitamise õigusnorme kohaldanud. Neid teemasid analüüsiti haldusasjades viimati 2007. aastal¹ ja mõnevõrra ka 2008. aastal.² Mittevaralise kahju hüvitamise küsimus on seni tsiviil- ja kriminaalasjade puhul päevakajalisem olnud.³ Kuna tegemist ei ole kordusanalüüsiga, pole siin käsitletud seda, kuidas on haldusasjades mittevaralise kahju eest välja mõistetud hüvitiste suurus muutunud.

Analüüsi aluseks on Kohtute infosüsteemi (KIS) ületekstiotsingu abil leitud jõustunud lahendid haldusasjades, kus kaebaja esitas (muuhulgas) mittevaralise kahju hüvitamise nõude. 2018. ja 2019. aastal tegid kohtud KIS andmetel haldusasjades kokku **110 otsust**, mis puudutasid mittevaralise kahju hüvitamist ja on 2020. aasta oktoobri seisuga jõustunud. KIS andmete ebaühtlase kättesaadavuse tõttu ei pruugi analüüs hõlmata kõiki selle ajavahemiku ja valdkonna otsuseid, kuid sisaldab kindlasti suuremat osa vaadeldavat teemat käsitlevast 2018. ja 2019. aasta kohtupraktikast.

Analüüsi esimene osa sisaldab nelja tabelit, mis annavad ülevaate sellest, millistel asjaoludel ja kui suuri mittevaralise kahju hüvitisi kaebajatele 2018. ja 2019. aastal määrati. Analüüsi teine osa koosneb kolmest peatükist. Neist esimene annab põgusa ülevaate mittevaralise kahju hüvitamise üldpõhimõtetest haldusasjades koos viidetega Riigikohtu praktikale. Teises ja kolmandas peatükis on 2018. ja 2019. a kohtuotsuseid täpsemalt kirjeldatud. Otsused on rühmitatud kaebuse põhisisu järgi. See võimaldab sarnaseid teemasid puudutavates haldusasjades määratud hüvitiste puhul välja tuua nii ühtlanguvusi kui ka erinevusi.

Selgelt on näha, et 2018. ja 2019. aastal andsid halduskohtute mittevaralise kahju hüvitamise nõuetega seotud praktikas tugevalt tooni **kinnipeetavate ja vahistatute kaebused**. Rohkem kui 80% mittevaralise kahju hüvitamist puudutavaid haldusasju käsitles kinnipidamistingimusi ja kinnipidamisasutuste tegevust. Kuna muu sisuga vaidluste puhul on 2018. ja 2019. aastal lahendatud haldusasjade valim üsna väike, on need kõik koondatud viimasesse peatükki.

Analüüsis esitatud seisukohtadel ei ole siduvat mõju ja need ei ole käsitatavad Riigikohtu seisukohtadena. Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti ainult kohtulahendites.

¹ M. Vutt, „[Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded halduskohtus](#)“. Kohtupraktika analüüs.

² L. Kanger, „[Kahju hüvitamise nõue riigivastutuse seaduse alusel](#)“. Kohtupraktika analüüs.

³ Vt nt M. Vutt, „[Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal](#)“. Kohtupraktika kordusanalüüs; M. Vutt, „[Eesti esimese ja teise astme kohtutes välja mõistetud mittevaralise kahju hüvitised aastatel 2014-2016](#)“. Tabel; M. Lillsaar, M. Vutt, „[Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2008. aastal](#)“. Kohtupraktika kordusanalüüs; M. Vutt, „[Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2006. aastal](#)“. Kohtupraktika analüüs; K. Piho, G-L. Kalev. [Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades 2018.–2019. aastal](#). Kohtupraktika analüüs.

1. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISED

1.1. AASTA 2018

Haldusajades, mis käsitlesid muuhulgas mittevaralise kahju hüvitamist, andis KIS päring tulemuseks **62 kohtuotsust**, mis 2018. aastal kõigis kohtuastmetes tehti või jõustus. Kahe 2018. aasta otsusega jõustusid 2017. aastal vastu võetud otsused. 12 otsust jõustusid veel 2019. ning üks 2020. aastal.

Kaebajale hüvitati mittevaraline kahju rahas **12** korral. Hüvitised jäid vahemikku **12** kuni **1000** eurot. Tabelis on arvesse võetud ka need mittevaralise kahju hüvitised, mille määras sama asja menetlenud madalama astme kohus või haldusorgan.

Tabel 1. 2018. aasta mittevaralise kahju hüvitised ja kaebuste valdkonnad.

Lahend	kohus	asjaolud	valdkond	hüvitis	tulemus
3-17-508/75	Tallinna Halduskohtu Tallinna kohtumaja	Kohalik omavalitsus jättis isiku toimetulekutoetuse ja eluruumi andmise taotlused pikka aega õigusvastaselt menetlemata.	sotsiaal-toetused	1000	osaliselt rahuldatud
			väärrikuse alandamine		
3-15-652/59	Tallinna Ringkonna-kohtu haldus-kolleegium	Tallinna Vanglas oli isiku kasutuses olevat põrandapinda lukustatud kambris alla 3 m ² kokku 407 päeva.	kinnipidamis-tingimused	982	rahuldamata jäetud, HK otsus jäi muutmata
			väärrikuse alandamine		
3-14-51331/53	Tartu Ringkonna-kohtu haldus-kolleegium	Tallinna Vanglas oli isiku kasutuses olevat põrandapinda kambris kokku 403 päeva alla 3 m ² .	kinnipidamis-tingimused	700	osaliselt rahuldatud
			väärrikuse alandamine		
3-17-265/24	Tartu Ringkonna-kohtu haldus-kolleegium	Vahistatu ei saanud Valga arestimajas 138 päeva olla nõuetele vastavalt värskes õhus ja ta viibis 24 päeva aknata kambris.	kinnipidamis-tingimused	300	rahuldamata jäetud, HK otsus jäi muutmata
			väärrikuse alandamine		
3-17-2137/24	Tallinna Halduskohtu Pärnu kohtumaja	55 päeva Pärnu arestimajas viibinud isikul ei olnud jalutamisevõimalust.	kinnipidamis-tingimused	250	osaliselt rahuldatud
			väärrikuse alandamine		

3-17-1177/12	Tallinna Halduskohtu Pärnu kohtumaja	Ligikaudu kaks kuud Pärnu arestimajas viibinud isikul ei olnud jalutamisevõimalust.	kinnipidamistingimused	250	osaliselt rahuldatud
			väärikuse alandamine		
3-18-611/16	Tartu Halduskohtu Tartu kohtumaja	Kolmes osas kokku 71 päeva Pärnu arestimajas viibinud isikul ei olnud jalutamisevõimalust.	kinnipidamistingimused	150	osaliselt rahuldatud
			väärikuse alandamine		
3-18-80/18	Tartu Halduskohtu Tartu kohtumaja	Üheksa päeva pikkuse alusetu kartserikaristuse eest Viru Vanglas määrati isikule hüvitis 6,39 euro suuruse päevamäära alusel.	alusetu kartserikaristus	57,51	rahuldamata jäetud, hüvitise määras vangla
			vabaduse võtmine		
3-16-1135/30	Tartu Ringkonnakohtu halduskolleegium	Tallinna Vanglas oli isiku kasutuses olevat põrandapinda kambris kokku 35 päeva alla 3 m ² .	kinnipidamistingimused	50	osaliselt rahuldatud
			väärikuse alandamine		
3-17-1691/30	Tartu Halduskohtu Jõhvi kohtumaja	Seitsme päeva pikkuse alusetu kartserikaristuse eest Viru Vanglas määrati isikule hüvitis 6,39 euro suuruse päevamäära alusel.	alusetu kartserikaristus	44,73	rahuldamata jäetud, hüvitise määras vangla
			vabaduse võtmine		
3-17-1184/20	Tartu Halduskohtu Jõhvi kohtumaja	Tallinna Vangla viivitas kaduma läinud kruusi asendamisega, mistõttu jäid isikule 18 päeva joogid väljastamata.	kinnipidamistingimused	30	osaliselt rahuldatud
			kannatused ja ebamugavused		
3-18-645/17	Tartu Halduskohtu Tartu kohtumaja	Lühikest aega Pärnu arestimajas viibinud isikul ei olnud jalutamisevõimalust.	kinnipidamistingimused	12	osaliselt rahuldatud
			väärikuse alandamine		
Keskmine hüvitise summa				318,85 eurot	

Ühel juhul piirdus kohus mittevaralise kahju eest hüvitise väljamõistmise asemel haldusorgani tegevuse õigusvastasuse tuvastamisega.

Tabel 2. 2018. aastal osaliselt rahuldatud kaebus, kus kohus tuvastas vaid õigusvastasuse.

Lahend	kohus	asjaolud	valdkond	tulemus
3-18-87/16	Tartu Halduskohtu Tartu kohtumaja	Valga arestimajas jäeti isikule peaaegu kahe kuu vältel õigusvastaselt tagamata nõuetekohased värskes õhus viibimise tingimused. Ka tualett oli kambris kaamerast kardinaga eraldamata.	kinnipidamis-tingimused väärrikuse alandamine	osaliselt rahuldatud

1.2. AASTA 2019

2019. aastal tegid kohtud KIS kohaselt mittevaralise kahju hüvitamist käsitlevates haldus- asjades **48** kohtulahendit. Enamik neist jõustusid samal aastal. Ühe 2019. jõustunud otsuse puhul ennistas Riigikohus kaebetähtaja. Kaheksa kohtuotsuse jõustumiskuupäev jäi 2020. aastasse.

Mittevaraline kahju hüvitati rahas taas **12** korral. Hüvitised jäid vahemikku **60** kuni **5000** eurot. Tabelis on arvesse võetud ka need mittevaralise kahju hüvitised, mille määras sama asja menetlenud madalama astme kohus või haldusorgan.

Tabel 3. 2019. aasta mittevaralise kahju hüvitised ja kaebuste valdkonnad.

Lahend	kohus	asjaolud	valdkond	hüvitis	tulemus
3-18-334/66	Tallinna Ringkonna-kohtu haldus- kolleegium	Lapsega suhtluskorra kindlaksmääramise kohtulahendi sundtäitmine ei toiminud efektiivselt.	suhtluskorra täitmise tagamine eraelu puutumatus	5000	rahuldatud
3-18-1636/22	Tallinna Ringkonna-kohtu haldus- kolleegium	Lapsega suhtluskorra kindlaksmääramise kohtulahendi sundtäitmine ei toiminud efektiivselt.	suhtluskorra täitmise tagamine eraelu puutumatus	5000	osaliselt rahuldatud
3-16-616/97	Tartu Ringkonna-kohtu haldus- kolleegium	292 päeva pikkune viibimine Tallinna Vanglas kinnipidamis-tingimustes, kus ühe	kinnipidamis-tingimused	2000	osaliselt rahuldatud

		kinnipeetava kohta oli põrandapinda alla 3 m ² .	väärikuse alandamine		
3-19-434/18	Tallinna Halduskohtu Tallinna kohtumaja	345 päeva pikkune viibimine Pärnu arestimajas, kus oli probleeme loomuliku valguse ja ventilatsiooniga, ei võimaldatud jalutuskäike värskes õhus, perekonnaliikmetega sai kohtuda lühiajaliselt, tagatud ei olnud juurdepääs õigusaktidele ega kohtulahenditele.	kinnipidamistingimused	1500	osaliselt rahuldatud
			väärikuse alandamine		
3-18-1616/18	Tartu Halduskohtu Tartu kohtumaja	Viies osas kokku 153 päeva Pärnu arestimajas viibinud isikul ei olnud jalutamisevõimalust.	kinnipidamistingimused	300	osaliselt rahuldatud
			tervise kahjustamine		
3-16-2015/50	Tartu Ringkonnakohtu halduskolleegium	Üle kahe aasta kohtualuse staatuses vastuvõtuosakonnas ja vahistatuna Tartu Vanglas viibinule ei võimaldatud pikaajalisi kokkusaamisi lastega.	pikaajalised kokkusaamised	250	osaliselt rahuldatud
			eraelu puutumatus		
3-18-1623/33	Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegium	Isik viibis 19 päeva lukustatud kambris (neist 13 ruumipuuduse tõttu kartseris) Tallinna Vanglas pärast seda, kui vanglale pidi juba selge olema, kas ta on ohtlik.	lukustatud kamber	200	osaliselt rahuldatud
			vabaduse võtmine, tervise kahjustamine		
3-17-2318/23	Tallinna Halduskohtu Tallinna kohtumaja	Rahumäe arestimajas viibinud isikul ei olnud vähemalt 35 päeva jalutamisevõimalust.	kinnipidamistingimused	180	rahuldatud
			küllalt oluline õiguste rikkumine		

3-19-295	Tartu Halduskohtu Tartu kohtumaja	85 päeva Pärnu arestimajas viibinud isikul ei olnud jalutamisevõimalust.	kinnipidamistingimused väärikuse alandamine	160	osaliselt rahuldatud
3-19-1138/12	Tartu Halduskohtu Tartu kohtumaja	61 päeva Pärnu arestimajas viibinud isikul ei olnud jalutamisevõimalust (kõige rohkem 30 päeva järjest).	kinnipidamistingimused väärikuse alandamine, tervise kahjustamine	100	osaliselt rahuldatud
3-19-506/8	Tartu Halduskohtu Tartu kohtumaja	11 päeva Tartu Vanglas õigusvastaselt lukustatud kambris paigutatud psüühikahäirega isikule määrati hüvitis 6,39 euro suuruse päevamäära alusel.	lukustatud kamber vabaduse võtmine, tervise kahjustamine	70,29 (15,29 kohtult ja 55 vanglalt)	osaliselt rahuldatud
3-16-231/54	Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegium	30 järjestikusel päeval sai isik Tallinna Vanglas jalutada vaid katusega jalutusboksis.	kinnipidamistingimused väärikuse alandamine	60	rahuldama jätetud, HK määratud hüvitis jäi muutmata
Keskmine hüvitise summa				1235,02 eurot	

Kuuel juhul piirdus kohus mittevaralise kahju eest hüvitise väljamõistmise asemel haldusorgani tegevuse **õigusvastasuse** tuvastamisega.

Tabel 4. 2019. aastal osaliselt rahuldatud kaebused, kus kohus tuvastas vaid õigusvastasuse.

Asja nr	kohus	asjaolud	valdkond	tulemus
3-18-1920/12	Tartu Halduskohtu Tartu kohtumaja	Tartu Vangla valvur avas õigusvastaselt kinnipeetavale saabunud ümbriku, mille sisu pidas ajakirjanduseks, kuid selgus, et tegemist oli tagasi saadetud pöördumisega.	kinnipidamisasutuse muu tegevus sõnumi saladuse rikkumine	rahuldatud (pigem <i>osaliselt</i> , sest isik taotles hüvitist rahas)
3-18-1676/12	Tartu Halduskohtu Tartu kohtumaja	Tartu vangla jäi õigusvastaselt tegevusetuks olukorras, kus kinnipeetava nahapõletiku	tervishoid kinnipidamisasutuses	osaliselt rahuldatud

		leevendamiseks oli talle näidustatud igakuine pea paljaks ajamine.	tervise kahjustamine	
3-17-2863/40	Tartu Ringkonna-kohtu haldus-kolleegium	Kohus tunnistas õigusvastaseks Tartu Vangla tegevuse kinnipeetava suhtes kartserikaristuste täideviimisel 45 järjestikust päeva ületavas osas.	alusetu kartserikaristus vabaduse võtmine	osaliselt rahuldatud
3-18-1850/25	Tartu Haldus-kohtu Tartu kohtumaja	Tartu Vangla jättis õigusvastaselt kinnipeetava operatsioonijärgseks kontrolliks eriarstiabi osutaja juurde toimetamata.	tervishoid kinnipidamis-asutuses tervise kahjustamine	osaliselt rahuldatud
3-18-1244/54	Tallinna Ringkonna-kohtu haldus-kolleegium	Kuna Eesti kodanikul peab olema isikutunnistus, on selle õigusvastane väljastamata jätmine käsitatav inim-väärrikuse alandamisena.	isiku-tunnistuse väljastamine väärrikuse alandamine	osaliselt rahuldatud
3-19-841/9	Tartu Haldus-kohtu Tartu kohtumaja	Kinnipeetav paigutati Tartu Vanglas täiendavate julgeolekuabinõude kasutamiseks ümber. Tema ravimipinal jäi vangla õigusvastase käitumise tulemusel mitu päeva ravimiga täitmata.	tervishoid kinnipidamis-asutuses tervise kahjustamine	osaliselt rahuldatud

2.MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMISE NÕUDED

2.1. ÕIGUSLIK REGULATSIION

2.1.1. Mittevaralise kahju hüvitamise alused

[Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) (PS) § 25 kohaselt on igatüüli õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalise ja materiaalse (ehk mittevaralise ja varalise) kahju hüvitamisele.

[Riigivastutuse seaduse](#) (RVastS) § 7 lg 1 kohaselt võib **isik, kelle õigusi on avaliku võimu kandja õigusvastase tegevusega avalik-õiguslikus suhtes rikkunud, nõuda talle tekitatud kahju hüvitamist**, kui kahju ei olnud võimalik vältida ega ole võimalik kõrvaldada [RVastS](#) §-des 3 (haldusakti kehtetuks tunnistamise nõue), 4 (toimingu lõpetamise nõue) ja 6 (haldusakti andmise või toimingu sooritamise nõue) sätestatud viisil õiguste kaitsmise või taastamisega.

Mittevaralise kahju rahalise hüvitamise näeb [RVastS](#) § 9 lg 1 ette vaid kõige olulisemate põhiõiguste tõsiste riivete korral: **süüliselt väärkuse alandamise, tervise kahjustamise, vabaduse võtmise, kodu või eraelu puutumata või sõnumi saladuse rikkumise, au või hea nime teotamise korral.**

[RVastS](#) § 7 lg 1 ning § 9 lg 1 kohaselt peab mittevaralise kahju hüvitamiseks olema tuvastatud:

- 1) **avaliku võimu kandja õigusvastane tegu,**
- 2) **isiku õiguste rikkumine,**
- 3) **isikule kahju tekitamine,**
- 4) **avaliku võimu kandja süü,**
- 5) **põhjuslik seos** kahju ja õigusvastase teo vahel,
- 6) **esmate õiguskaitsevahendite kasutamine.**⁴

[RVastS](#) § 7 lg 2 kohaselt võib **tegevusetusega** tekitatud kahju hüvitamist nõuda üksnes juhul, kui **haldusakt jäi õigeaegselt andmata või toiming õigeaegselt sooritamata ja sellega rikuti isiku õigusi.** [RVastS](#) § 7 lg 2¹ annab õiguse nõuda avaliku võimu kandja tegevuse või tegevusetusega tekitatud kahju hüvitamist ka isikule, kelle individuaalkaebuse **Euroopa Inimõiguste Kohus** (EIK) rahuldab või kes on esitanud sarnases asjas ja samal õiguslikul alusel EIK-le individuaalkaebuse või kellel on sellise kaebuse esitamise õigus.

[RVastS](#) § 7 lg 4 kohaselt võidakse avaliku võimu teostamisel tekitatud kahju hüvitamisel kohaldada ka **eraõiguse kahju hüvitamise sätteid**. Mittevaraline kahju hõlmab [võlaõigusseaduse](#) (VÕS) § 128 lg 5 kohaselt eelkõige kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ja kannatusi.⁵ Lisaks on [RVastS](#) § 10 lg-s 1 sätestatud, et surma põhjustamisel, kehavigastuse tekitamisel või tervise kahjustamisel on kolmandal isikul õigus nõuda sellega seoses kantud kulutuste, äralangenuid ülalpidamise ja mittevaralise kahju hüvitamist eraõiguses sätestatud alustel.

Kui avaliku võimu kandja tegevus või tegevusetus oli õigusvastane, siis **mittevaralise kahju korral vastustaja süüd eeldatakse** ning tal lasub kohustus välja tuua ja tõendada asjaolud, mis näitavad, et rikkumine oli vabandatav.⁶ Avaliku võimu kandja vastutab nii kahju vahetult põh-

⁴ Vt selle kohta ka E. Andresen, Riigivastutus, Tartu 2009, lk 31.

⁵ Vt selle kohta nt RKHKo 11.12.2014, [3-3-1-64-14](#), p-d 14–17. Tasub tähele panna, et mittevaralise kahju legaaldefiniitsioon ei ole kitsas, sisaldades sõna „eelkõige“.

⁶ RKHKo 11.12.2014, [3-3-1-64-14](#), p 10.

justanud isikute süü kui ka nn organisatsioonilise süü korral (nt ebapiisavatest eelarvevahenditest või halvast töökorraldusest tingitud rikkumine).⁷ RVastS § 9 lg 3 kohaselt ei arvestata kahju tekitamise süülisust, kui mittevaralise kahju hüvitamist taotletakse EIK otsuse alusel, millega on tuvastatud, et avaliku võimu kandja on rikkunud Euroopa inimõiguste ja põhi-vabaduste kaitse konventsiooni või selle protokollid.

Tasub lisada, et [RVastS](#) § 9 lg 1 kohaselt võib mittevaralise kahju hüvitamist nõuda vaid **füüsiline isik**. Mittevaralist kahju juriidilisele isikule [RVastS](#) § 9 lg 1 alusel hüvitada ei saa. Riigikohtu hinnangul **ei oleks mittevaralise kahju hüvitamine kooskõlas juriidilise isiku olemusega**: juriidilisel isikul ei saa olla valu ega kannatusi ning ka juriidilise isiku osanike ja töötajate valu ja kannatusi ei saa juriidilisele isikule omistada.⁸

2.1.2. Esmaste õiguskaitsevahendite kasutamine

Esmaste õiguskaitsevahendite kasutamise kohustus kui [PS](#) §-st 25 tuleneva põhiõiguse piirang peab Riigikohtu üldkogu hinnangul olema seaduses selgelt sätestatud.⁹

Riigikohus on selgitanud, et kahjunõue võib olla välistatud või avaliku võimu kandja vastutus piiratud, kui kahju tekitanud haldusakti või toiminguga vaidlustamine oleks kahju ära hoidnud, kõrvaldanud või vähendanud ning kahju ärahoidmise, kõrvaldamise või vähendamise võimalikkus pidi olema kannatanu jaoks arusaadav ja haldusakti või toiminguga vaidlustamata jätmiseks ei olnud mõjuvaid põhjuseid.¹⁰

[RVastS](#) § 7 lg 1 eesmärk ei ole siiski kohustada isikuid esitama perspektiivituud taotlusi, vaid **kasutama üksnes selliseid õiguskaitsevahendeid, mis oleksid kahju tekkimise tõenäoliselt ära hoidnud, kahju kõrvaldanud või selle ulatust vähendanud**. Kohus peab seda hüvitusnõude lahendamise käigus kontrollima. Juhul, kui neist ei oleks niikuinii abi olnud, ei saa esmaste õiguskaitsevahendite kasutamata jätmist kahjunõude esitajale ette heita.¹¹

2.1.3. Hüvitise määramine ja selle suurus

[RVastS](#) § 9 lg 2 kohaselt hüvitatakse mittevaraline kahju **proportsionaalselt õiguserikkumise raskusega ning arvestades süü vormi ja raskust**.

Avaliku võimu kandja tekitatud mittevaralise kahju rahaline hüvitamine on Eesti õigus-traditsioonis aga **erandlik ja piiratud**.¹² Igasugune põhiõiguste rikkumine või riive ei pruugi tuua kaasa kahju hüvitamist rahas: see oleneb asja sisulisel menetlemisel välja selgitatud asjaoludest ning kohtu hinnangust riive intensiivsusele. Mittevaralise kahju **kohaseks hüvitamise viisiks** võib kahju rahas kompenseerimise asemel olla ka **kohtuotsusega kahju põhjustanud haldusakti või toiminguga õigusvastasuse tuvastamine**.¹³ [Halduskohtumenetluse seadustiku](#) (HKMS) § 41 lg 5 sätestab, et kui seadusest tulenevad eeldused mittevaralise kahju eest hüvitise nõudmiseks on täidetud, kuid kohus jätab hüvitise seaduses sätestatud tingimustel välja mõistmata, võib kohus hüvitise väljamõistmise asemel teha kindlaks kahju põhjustanud haldusakti või toiminguga õigusvastasuse.

⁷ RKHKo 05.12.2017, [3-14-52324/185](#), p 18.2.

⁸ RKHKo 06.03.2015, [3-3-1-78-14](#), p 22.

⁹ RKÜKo 22.03.2011, [3-3-1-85-09](#), p 116.

¹⁰ RKHKo 21.04.2010, [3-3-1-14-10](#), p 12.

¹¹ Vt RKHKo 27.05.2016, [3-3-1-21-16](#), p 10.1; RKHKo 15.06.2016, [3-3-1-16-16](#), p 14; RKHKo 04.06.2018, [3-15-2943/85](#), p 14.

¹² RKHKo 09.12.2015, [3-3-1-42-15](#), p 29.

¹³ RKHKo 20.10.2011, [3-3-1-43-11](#), p 18.

Hüvitise suuruse määramisel tuleb kohtul teha individuaalne otsus, mis tagab, et hüvitis oleks õiglane. Mittevaralise kahju ulatuse ja hüvitise otsustab kohus **diskretsiooni alusel oma siseveendumuse kohaselt, võttes kõiki olulisi asjaolusid arvesse kogumis, arvestades iga konkreetse rikkumise asjaolude, rikkumise raskusastme ja nende kumulatiivse mõjuga.**¹⁴ Kuna valu ja kannatusi ei ole võimalik objektiivselt mõõta ega väljendada, ei saa nende suurust ka tõendada. Mittevaralise kahju tekkimist ja suurust hindab kohus diskretsiooni alusel.¹⁵ Riigikohus on muuhulgas selgitanud, et mittevaraline kahju tuleb **hüvitada rahas, kui väarikuse alandamise raskus**, eelkõige kehaline või hingeline valu, seda õigustab.¹⁶ Näiteks ülerahvastatud kambris kinnipidamise korral tuleb mittevaralise kahju tekkimist aga eeldada; hüvitise nõudmiseks ei pea isik tõendama valu ega kannatusi, kuid nende tekkimise tõendamine võib mõjutada hüvitise suurust.¹⁷ Kinnipidamisega kaasnevad mõõdukad kannatused ja ebameeldivused ei kujuta endast siiski automaatset inimväarikuse rikkumist, vaid need peavad ületama teatud raskusastme, mida tuleb üldjuhul hinnata juhtumipõhiselt.¹⁸

Ka isiku **alandava kohtlemise kestus**, mis kinnipidamistingimustega seotud kaebustes sageli esile tuuakse, on mittevaralise kahju hüvitise kindlaksmääramisel küll oluline, kuid siiski vaid üks hüvitise määramisel arvestatav aspekt. Mittevaralise kahju kindlaksmääramisel tuleb arvesse võtta konkreetse rikkumise asjaolude, intensiivsuse, raskusastme ja kinnipidamise kestuse kumuleeruvat mõju.¹⁹ Riigikohus on selgitanud, et **senisest hüvitiste määramise praktikast ei saa tuletada jäiku päevamäärasid ja arvutada hüvitisi pelgalt aritmeetiliste tehete alusel.**²⁰

Riigikohtu praktika kohaselt ei saa hüvitise suuruse kindlaksmääramisel anda määravat tähendust ka sellele, **kui suuri hüvitisi on kohus teistes asjades mittevaralise kahju eest välja mõistnud** ja kas nende suurust on konkreetse asja lahendamisel arvesse võetud. Hüvitise suuruse kindlaksmääramisel tuleb aga võtta arvesse näiteks EIK praktikat ning seda, millal EIK konkreetse hüvitise välja mõistis. Samas tuleb tähele panna, et hüvitise suurus, mille EIK mõistis välja aastaid tagasi, ei pruugi tänastele nõuetele enam vastata. Hüvitist välja mõistes võib EIK praktikas väljamõistetud hüvitiste suurustest siiski ka kõrvale kalduda, sest EIK teeb mittevaralise kahju hüvitise suuruse kindlaksmääramisel samuti individuaalse otsuse.²¹ Vaatamata sellele ei tohi mittevaralise kahju hüvitis Riigikohtu selgituste kohaselt olla EIK analoogsetes asjades määratud hüvitistega võrreldes **põhjendamatu väike.**²² Näiteks viitas EIK asjas *Shmelev jt vs. Venemaa*,²³ et rikkumist ei pruugi heastada väiksemad hüvitiselsummad kui ligikaudu 30% EIK sarnastes asjades välja mõistetud hüvitisest.²⁴ Ka sellest ei saa aga reeglit tuletada. Asjas *Mets vs. Eesti* oli EIK täiesti rahul sellega, kui hüvitise andmiseks õiguskaitselahendi kehtestanud riik mõistab välja summasid, mis on EIK välja mõistetud summadest küll väiksemad, kuid mitte ebamõistlikud, tingimusel, et riigisisised otsused on kooskõlas õigustraditsiooni ja elatustasemega, need tehakse kiiresti, need on põhjendatud ja need täidetakse viivitamata.²⁵

¹⁴ Vt RKHKo 10.10.2013, [3-3-1-38-13](#), p 21; RKHKo 17.12.2014, [3-3-1-70-14](#), p 24.

¹⁵ RKHKo 30.01.2012, [3-3-1-78-11](#), p 15.

¹⁶ RKHKo 05.03.2014, [3-3-1-10-14](#), p 12.2.

¹⁷ RKHKo 17.03.2017, [3-3-1-89-16](#), p 18.

¹⁸ RKPJKo 31.12.2014, [3-4-1-50-14](#), p 33.

¹⁹ RKHKo 06.03.2015, [3-3-1-93-13](#), p 14.

²⁰ Vt RKHKo 09.12.2015, [3-3-1-42-15](#), p 25; RKHKo 16.03.2017, [3-3-1-83-16](#), p 24.

²¹ RKHKo 05.03.2014, [3-3-1-10-14](#), p 12.1.

²² RKHKo 19.06.2020, [3-18-562/32](#), p 10.

²³ EIKo 17/03/2020, [41743/17](#), *Shmelev and others v. Russia*.

²⁴ Vt RKHKo 15.04.2020, [3-18-360/41](#), p 16; RKHKo 19.06.2020, [3-18-562/32](#), p 12.

²⁵ EIKo 07/05/2013, [38967/10](#), *Mets v. Estonia*. Vt selle kohta ka RKHKo 15.04.2020, [3-18-360/41](#), p 16; RKHKo 19.06.2020, [3-18-562/32](#), p-d 11, 12.

[RVastS](#) § 13 lg 1 kohaselt arvestatakse hüvitise suuruse määramisel veel kahju tekkimise ettenägematust; objektiivseid takistusi kahju ärahoidmisel; õiguste rikkumise raskust; eraõiguses sätestatud piiranguid seoses kannatanu osaga kahju tekitamisel ja muid asjaolusid, millest tulenevalt kahju hüvitamine täies ulatuses oleks ebaõiglane. Selleks, et mittevaralise kahju eest välja mõistetud hüvitise proportsionaalsust ja vastavust oleks võimalik hinnata, peaks hüvitist väljamõistev kohus selgitama, millist mõju üks või teine asjaolu hüvitise suurusele avaldab.²⁶

2.1.4. Vastutuse erijuht: seadusandja tekitatud kahju

Ühe [RVastS](#)-s sätestatud vastutuse erijuhuna võib isik [RVastS](#) § 14 lg 1 kohaselt nõuda **õigustloova aktiga või selle andmata jätmisega tekitatud kahju hüvitamist**, kui kahju põhjustati avaliku võimu kandja kohustuste olulise rikkumisega, rikutud kohustuse aluseks olev norm on otsekohaldatav ning isik kuulub õigustloova akti või selle andmata jätmise tõttu eriliselt kannatanud isikute rühma.²⁷ Selle sätte alusel on nõutud ka mittevaralise kahju hüvitamist.

Vastutuse erijuhtude puhul ei ole kohaldatav [RVastS](#) § 7 lg-s 1 sätestatud eeldus, et kahju hüvitamist saab nõuda vaid siis, kui esmased õiguskaitsvahendid ei võimalda kahju vältida ega kõrvaldada.²⁸

Riigikohus on selgitanud, et traditsiooniliselt on riigi vastutus õigustloova akti või selle andmata jätmisega tekitatud kahju eest **avalikes huvides piiratud**: õigustloova akti andmise või andmata jätmisega tekitatud kahju võib puudutada suurt hulka isikuid ning võimaldada massnõuete esitamist, kuid sellised nõuded võivad ülemäära koormata maksumaksjaid ja riigieelarvet ning raskendada riigi muude ülesannete täitmist, ka näiteks sotsiaalsete põhiõiguste tagamist.²⁹

Silmas tasub pidada, et [RVastS](#) § 14 lg 2 kohaselt ei ole välistatud ka vastutus õigustloova akti alusel antud haldusakti või sooritatud toiminguga tekitatud kahju eest. Praktikast tähendab see, et **kahju hüvitamise nõue võib ka ühes kaebuses jaguneda mitmeks** selle järgi, milline avaliku võimu kandja organ kahju vahetult põhjustas. Riigikohus selgitas mittevaralise kahju hüvitamist just sellises olukorras. Nimelt jättis Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) Eesti kodanikuga kooselulepingu sõlminud isikule elamisloa andmata, tuginedes [välismaalaste seaduse](#) sättele, mille Riigikohtu üldkogu hiljem vastavas osas põhiseadusvastaseks ja kehtetuks tunnistas.³⁰ Mittevaralise kahju tekkimise perioode oli kaks: enne PPA otsust tekkinud võimaliku mittevaralise kahju hüvitamist sai analüüsida [RVastS](#) § 14 lg 1 alusel, kuid elamisloa taotluse läbi vaatamata jätmisele järgnenud ajal [RVastS](#) §-de 7 ja 9 alusel, sest siis oli isiku üleelamiste vahetuks põhjuseks juba PPA otsus, mitte enam seadus.³¹ Sellise jaotusega kolm kuuest asja lahendanud riigikohtunikust siiski ei nõustunud, leides, et tegemist oli vaid seadusandja tegevusetusega tekitatud mittevaralise kahjuga.³²

²⁶ RKHKo 11.12.2014, [3-3-1-64-14](#), p 17.

²⁷ Vt nende tingimuste kohta RKHKo 31.10.2013, [3-3-1-84-12](#), p 13.

²⁸ RKHKo 20.02.2020, [3-16-2267/45](#), p 15.

²⁹ RKHKo 30.03.2014, [3-3-1-53-13](#), p 40.

³⁰ RKÜKo 21.06.2019, [5-18-5/17](#).

³¹ RKHKo 18.06.2020, [3-16-1903/69](#), p-d 19, 22, 23.

³² Vt riigikohtunik Nele Parrest [eriarvamus](#) Riigikohtu halduskolleegiumi 18. juuni 2020. a otsuse kohta haldusasjas nr 3-16-1903, millega on ühinenud riigikohtunikud Julia Laffranque ja Jüri Põld.

2.2. KINNIPEETAVATE JA VAHISTATUTE KAEBUSED

2.2.1. Inimväärikust alandavad kinnipidamistingimused

2.2.1.1. Isikliku kambripinna ebapiisav suurus

[Vangistusseaduse](#) (VangS) § 4¹ lg 1 sätestab, et kinnipeetavat, arestialust või vahistatut koheldakse viisil, mis austab tema inimväärikust ning kindlustab, et karistuse kandmine või vahi all viibimine ei põhjusta talle rohkem kannatusi või ebameeldivusi kui need, mis paratamatult kaasnevad vanglas või arestimajas kinnipidamisega. Ka EIK praktika kohaselt tuleb inimväärikust alandavaks pidada isiku **selliseid kannatusi, mis ületavad kinnipidamisega kaasnevate kannatuste vältimatu taseme**. Riigikohus on selgitanud, et EIK seisukohtadest saab lähtuda väärikuse alandamise mõiste sisustamisel ka [RVastS](#) § 9 lg 1 tähenduses.³³

Kinnipidamisasutuse tegevuse õigusvastasuse kindlakstegemisel lähtusid kohtud 2018. ja 2019. aastal sageli nõudest, et **ühe kinnipeetava kohta peab kambri olema vähemalt 3 m² põrandapinda**, viidates asjas *Muršić vs. Horvaatia* tehtud EIK otsuses³⁴ toodule. Samuti võtsid kohtud arvesse asjas *Nikitin jt vs. Eesti* tehtud EIK otsust,³⁵ mille kohaselt ei tohi mittevaralise kahju hüvitise määr olla ebamõistlik, arvestades EIK määratud hüvitisi sarnastes asjades.

Haldusasjas 3-16-616 mõistis Tartu Ringkonnakohus välja 2018. ja 2019. aasta suurima inimväärikust alandavatest kinnipidamistingimustest tingitud mittevaralise kahju hüvitise – **2000 eurot**. Kinnipeetav heitis Tallinna Vanglale ette liiga vähest põrandapinda kambri, ebapiisavat valgustust, halba ventilatsiooni ja kambrite niiskust ning soovis mitme erineva ajavahemiku eest kokku 17 380 euro suurust hüvitist. Tartu Halduskohus pidas asjakohaseks 1021 euro suurust hüvitist 307 päeva eest, mil kinnipeetav viibis kambrites, kus tema isiklikus kasutuses olev põrandapind oli alla 3 m². Selle summa moodustas 5 eurot iga päeva eest, mil põrandapinda oli alla 2,5 m² (50 päeva), ja 3 eurot iga päeva eest, mil pinda oli 2,78–2,98 m² (257 päeva).³⁶ Ringkonnakohus aga ei järginud suurema hüvitise väljamõistmisel konkreetseid päevamäärasid.³⁷ Kuigi ringkonnakohus nõustus halduskohtuga selles, et 307 päeval oli kinnipeetaval kambripinda (ilma WC-d arvestamata) alla 3 m², jättis ta välja teise ajavahemiku, mil esinesid **leevendavad asjaolud** (kinnipeetav sai vabalt avavangla piires liikuda ja värskes õhus viibida). Lisaks analüüsis ringkonnakohus kokku 489 päeva, mil kinnipeetaval oli kambripinda 3–4 m², ja leidis, et teatavale kitsikusele ei lisandunud olukorda raskendavaid kinnipidamistingimusi, nagu ebapiisav valgustus või liigne õhuniiskus. **Esmaste õiguskaitsevahendite** kasutamata jätmist ei pidanud kohus võimalikuks kahjunõude esitajale ette heita, arvestades Tallinna Vangla 2012. ja 2013. aasta teadaolevaid üldiseid kinnipidamistingimusi.³⁸

Haldusasjas 3-15-652 jõustus 2018. aastal Tallinna Ringkonnakohtu otsusega halduskohtu 2017. aastal tehtud otsus, millega mõisteti kinnipeetavale mittevaralise kahju eest välja **982 euro** suurune hüvitis. Isik taotles Tallinna Vanglas ligi neli aastat vahistatu ja süüdimõistetuna erinevates nõuetele mittevastavates kinnipidamistingimustes viibimise eest 12 289 euro suurust hüvitist. Tallinna Halduskohus tuvastas, et isik viibis 168 päeva suletud lukustatud kambri, kus oli ühe inimese kohta ruumi alla 2,5 m², ning 239 päeva (samuti suletud lukustatud kambri) ja 132 päeva (juba avatud sektsioonis) kambrites, kus ruumi oli üle 2,5 m², kuid alla 3 m². Kohtu

³³ Vt RKHKo 15.03.2010, [3-3-1-93-09](#), p 11; RKHKo 19.06.2012, [3-3-1-18-12](#), p 25.

³⁴ EIKo 20.10.2016, [7334/13](#), *Muršić v. Croatia*.

³⁵ EIKo 29.01.2019, [23226/16](#), *Nikitin and others v. Estonia*.

³⁶ TrtRKO 14.03.2019, [3-16-616/97](#), p 7.

³⁷ Seda, et kohtud ei saa tuletada senisest hüvitiste määramise praktikast jätku päevamäärasid ja arvutada hüvitisi pelgalt aritmeetiliste tehete alusel, selgitas Riigikohtu halduskolleegium esimest korda juba 9. detsembril 2015 asjas [3-3-1-42-15](#) tehtud otsuse p-s 25.

³⁸ TrtRKO 14.03.2019, [3-16-616/97](#), p-d 16, 20, 25–28, 31.

hinnangul oli vangla tegevus õigusvastane ajal, mil isikut hoiti lukustatud kambris ja tal oli isiklikku pinda vähem kui 3 m² (kokku **407 päeva**). Kohus mõistiski hüvitise välja vaid selle aja eest, võttes arvesse, et kahju tekkimise ajal kehtinud õigus nägi ette isiku kohta 2,5 m² suuruse põrandapinna tingimuse, ja muud leevendavad asjaolud, nagu liikumise väljaspool kambrit, nõuetekohase valgustuse ja pesemistingimused, lukustatud kambrites viibimise mitte väga pikad ajavahemikud jm.³⁹ Ringkonnakohtu hinnangul oli hüvitise suurus kooskõlas Eesti kohtupraktikaga. Ringkonnakohus käsitles muuhulgas ka menetluskulude proportsionaalse jagamise küsimust, leides, et kaebuse rahuldamise proportsioon oli tõepoolest 8% taotletud summast ja kinnipeetaval oleks olnud võimalik esitada ka väiksem hüvitamisnõue.⁴⁰

Haldusasjas 3-14-51331 mõistis Tartu Ringkonnakohus Tallinna Vangla kinnipeetavale mittevahalise kahju eest välja **700 euro** suuruse hüvitise. Kinnipeetav taotles 7200 euro suurust hüvitist ja halduskohus oli pidanud õiglaseks 1612 euro suurust summat. Ringkonnakohus tuvastas, et kinnipeetav viibis 61 päeva kambrites, kus tema isiklikus kasutuses oli 2,36 m² põrandapinda, 51 päeva kambrites, kus ta sai kasutada 2,41 m² põrandapinda, ja 283 päeva kambrites, kus tema isiklikus kasutuses oli 2,5–2,99 m² põrandapinda. Kokku oli tal kambrites vähem kui 3 m² isiklikku põrandapinda **403 päeva**. Ringkonnakohus pidas halduskohtu väljamõistetud hüvitist liiga suureks: selle puhul oluks päevamäär 4 eurot. Ringkonnakohus selgitas oma mõttekäiku sellega, et kuigi „Riigikohtus on eitanud sellistes asjades konkreetsetest hüvitise päevamääradest lähtumist ja hüvitise kogusumma moodustamist läbi aritmeetilise liitmistehte [...], on Riigikohtu viimase aja praktikast sellistes asjades nähtav siiski see, et hüvitiste summad on jäänud vahemikku ca 1,5-3 eurot päeva eest, mil isik viibis alla 3-ruutmeetrilise isikliku pinnaga kambris“.⁴¹

Kambripinna suurust puudutas ka **haldusasi 3-16-1135**, kus olid küsimuse all Tallinna Vangla kinnipidamistingimused. Selles asjas mõisteti mittevahalise kahju eest välja **50 euro** suurune hüvitis. Tartu Ringkonnakohus analüüsis asja lahendades seda, kas vahistatu väärrikust alandati, kui ta paigutati kambritesse, kus põrandapinda ühe inimese kohta oli liiga vähe. Vahistatu viibis kokku **35 päeva** kambrites, kus tema isiklikus kasutuses olevat põrandapinda oli alla 3 m². Hüvitise suuruse määras kohus kindlaks, võttes taas aluseks vahemiku „ca 1,5-3 eurot päeva eest, mil isik viibis alla 3-ruutmeetrilise isikliku pinnaga kambris“.⁴²

Muude kinnipidamistingimuste hulgas käsitleti kambripinna väidetavalt ebapiisavat suurust veel mitmes haldusasjas, kuid mittevahalise kahju hüvitamise nõudeid neis kaebustes ei rahuldatud, sest kaebajate väited kitsikuse kohta jäid tõendamata.⁴³

2.2.1.2. Värskes õhus jalutamise võimaluse puudumine

Teine praktikas väga oluline küsimus oli kinnipeetavatele ja vahistatutele tunni aja pikkuse värskes õhus jalutamise võimaldamine ja jalutushoovi tingimused. Neil puhkudel mõistsid kohtud mittevahalise kahju hüvitisi välja nii isikute (**inim**)väärrikuse alandamise kui ka **tervise kahjustamise** tõttu.⁴⁴ Sageli oli jalutamise võimaluse puudumine vaid üks aspekt kinnipidamis- asutuse erinevaid olmetingimusi puudutavast kaebusest.

³⁹ TlnHKo 20.03.2017, [3-15-652/50](#), p-d 59, 60, 62, 63.

⁴⁰ TlnRKO 07.03.2018, [3-15-652/59](#), p 15.

⁴¹ TrtRKO 11.01.2018, [3-14-51331/53](#), p-d 2, 11, 12.

⁴² TrtRKO 15.03.2018, [3-16-1135/30](#), p-d 11, 14, 15, 17.

⁴³ Vt nt TrtHKo 11.12.2018, [3-18-1089/23](#); TrtHKo 21.11.2018, [3-16-2592/26](#); TlnRKO 08.06.2018, [3-17-1174/24](#); TrtRKO 30.01.2018, [3-17-1136/10](#); TrtHKo 29.01.2018, [3-17-995/125](#).

⁴⁴ Tasub tähele panna, et Riigikohtu praktika kohaselt on oluline eristada väärrikuse alandamisega tekitatud kahju tervise kahjustamisega tekitatud kahjust. Seda ka juhul, kui nii üks kui ka teine on põhjustatud sama tegevusega, sest tõendamist vajavad asjaolud on nende nõuete puhul erinevad (vt selle kohta RKKo 17.06.2010, [3-3-1-41-10](#), p 13).

Vabas õhus viibimise võimalust reguleerivad [VangS](#) § 55 lg 2, § 65¹ lg 3 ja § 93 lg 5, mille kohaselt võimaldatakse kinnipeetaval, kartserisse paigutatud kinnipeetaval ja vahistatul soovi korral olla vähemalt üks tund päevas vabas (värskes) õhus. Selle all peetakse silmas viibimist väljaspool siseruume.⁴⁵

Suur hulk kaebusi puudutas jalutamisevõimaluse puudumist Pärnu arestimajas, millest kohtud olid juba igati teadlikud.⁴⁶ Nõuetekohaste jalutushoovide puudumine on Eesti arestimajades tõsine probleem.⁴⁷

Haldusasjas 3-19-434 olid Pärnu arestimaja tingimused vahistatu hinnangul inimväärikust alandavad: kambrites ei olnud lauda ega kolmanda kambri viibija tarbeks tooli, aknad ei olnud avatavad ega läbipaistvad, WC oli kambri eraldamata, isikliku hügieeni eest hoolitsemine oli raskendatud, perekonnaliikmetega kokkusaamised olid liiga lühikesed, puudus ligipääs Riigi Teatajale, sundventilatsioon oli ebapiisav ja vali ning **võimalust jalutuskäiguks värskes õhus ei olnud**. Vahistatu hinnangul oli 343 päeva arestimajas inimväärikust alandavates tingimustes viibimise eest sobivaks hüvitiseks 3430 eurot. Tallinna Halduskohus tuvastas, et arestimaja kinnipidamistingimused olid õigusvastased **345 päeval**, ja pidas kohaseks hüvitiseks **1500 eurot**. Kohtu arvates oli põhjust hüvitise välja mõista järgmiste asjaolude tõttu: loomuliku valguse vähesus, ventilatsiooni võimalikud puudused, värskes õhus jalutuskäikude mitte-võimaldamine, perekonnaliikmetega kokkusaamise võimaldamine üksnes 10 minuti jooksul, juurdepääsu puudumine õigusaktidele ja kohtulahenditele. Halduskohus ei pidanud oluliseks, et vahistatu ei teinud arestimajas viibimise ajal ettehteid näiteks valgustuse ja ventilatsiooni kohta, st jättis **esmased õiguskaitsevahendid** kasutamata. Kohus asus seisukohale, et kui vahistatule ei võimaldatud isegi jalutuskäike, võib eeldada, et ettehteid poleks midagi muutnud. Kui vahistatu soovis kasutada õigusaktide ja kohtulahendite andmebaasi, selgitati talle, et arestimajal ei ole selleks tehnilisi võimalusi.⁴⁸ Riigikohus tunnistas arestimaja sisekorraeskirja „tehniliste tingimuste olemasolu“ tingimuse õigusaktide ja kohtulahenditega tutvumiseks põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks.⁴⁹ Ringkonnakohus jättis asjas esitatud apellatsioon- ja vastuapellatsioonkaebused rahuldumata ega näinud põhjust hüvitise suuruse muutmiseks.⁵⁰

Ka **haldusasi 3-18-1616** puudutas Pärnu arestimaja kinnipidamistingimusi. Selles asjas mõisteti mittevahalise kahju eest hüvitiseks välja **300 eurot**. See summa on mitu korda väiksem suurimast hüvitisest, mis analüüsitava ajavahemikul alandavate kinnipidamistingimustega tekitatud kahju eest määrati. Vahistatu taotles tervise kahjustamisega tekitatud mittevahalise kahju eest 1500 euro suurust hüvitist (ta loobus enne kaebuse menetlusse võtmist täiendavast 1500 euro suuruse hüvitise nõudest inimväärikust alandavates kinnipidamistingimustes viibimise eest). Vahistatu väited kinnipidamistingimuste kohta olid üldjoontes siiski sarnased eespool kirjeldatud asjaoludega haldusasjas **3-19-434**: arestimaja ruumid olid väidetavalt eba-hügieenilised ja räämas, tualettruum avatud, valgust oli vähe, ei võimaldatud kokkusaamisi lähedastega, puudus jalutamisevõimalus. Vahistatu viibis arestimajas viiel perioodil kokku **135 päeva**. Vahistatu sõnul põhjustasid halb ventilatsioon ja värskes õhus viibimise võimaluseta jäämine tema astma ägenemise. Halduskohus vaatles kõiki asjaolusid vahistatu terviseseisundi aspektist ja leidis, et kirjeldatud kambritingimused tema tervist halvendada ei saanud, küll aga tegi seda **jalutuskäikude mittevõimaldamine**. Vahistatule tekkinud mittevahaline kahju

⁴⁵ RKHKo 08.12.2016, [3-3-1-55-16](#), p 19.

⁴⁶ Vt õiguskantsleri kontrollkäigu kokkuvõte: [Pärnu politseijaoskonna arestimaja](#), 28.05.2018.

⁴⁷ Vt selle kohta nt õiguskantsleri kontrollkäikude kokkuvõtteid: [Valga ja Võru politseijaoskonna arestimajad](#), 07.01.2020; [Kuressaare politseijaoskonna arestimaja](#), 21.02.2018; [Narva politseijaoskonna arestikamber](#), 08.08.2017.

⁴⁸ TlnHKo 06.09.2019, [3-19-434/18](#), p-d 5 ja 9.

⁴⁹ Vt selle kohta RKPJKo 18.12.2019, [5-19-41/9](#).

⁵⁰ TlnRKo 29.05.2020, [3-19-434/32](#), p 13.

seisnes kohtu hinnangul jalutamise võimaldamata jätmises ja see väljendus “eelkõige tema hingelistes kannatustes nagu alandatus, solvumine, hirm, nõrdimus, mure ja kaotusvalu, antud juhul ka seotud terviseprobleemidega“. 300 euro suurust hüvitist põhjendas kohus oma siseveendumusega. **Esmaste õiguskaitsevahendite** kasutamist kohus otsesõnu ei käsitlenud, kuid oli teadlik kohtupraktikast, kus on välja selgitatud, et Pärnu arestimajas ei ole jalutusala.⁵¹ Õhku jääb küsimus, kas ka muud kinnipidamistingimused võinuks potentsiaalselt osutada vahistatu väarikust alandavateks, kui ta ei oleks selles osas oma kaebusest loobunud.

Haldusasjas 3-17-265 jõustus 2018. aastal Tartu Ringkonnakohtu otsusega halduskohtu 2017. aastal tehtud otsus, millega mõisteti Valga arestimajas viibinud vahistatule mittevahalise kahju eest välja **300 euro** suurune hüvitis. Isik nõudis erinevatele arestimaja kinnipidamistingimustele tuginedes 10 000 euro suurust hüvitist. Tartu Halduskohus pidas põhjendatuks mittevahalise kahju hüvitamist **138 päeva** eest, mil vahistatule **ei olnud tagatud nõuetele vastavat värskes õhus viibimist** (jalutamiseks oli ette nähtud avatavate akendega kamber, vahistatu ei saanud väljuda siseruumidest), ja 24 päeva eest, mil vahistatu pidi viibima aknata kambris.⁵² Ka Tartu Ringkonnakohtu hinnangul oli isiku arestimajas värskes õhus viibimise õigusest ilmajätmine tema õiguste niivõrd tõsine rikkumine, et seda sai pidada väarikuse alandamiseks ka siis, kui muud olmetingimused vastasid nõuetele. Ringkonnakohus pidas halduskohtu määratud hüvitist kohaseks, võttes arvesse alandava kohtlemise kestust, Eesti üldist elatustaset, õigustraditsioone ja seda, kui palju erines isikule tagatud kambripind 3 m² suurusest miinimumstandardist (viimast puudujääki kohus selles asjas ei tuvastanudki). Kohtu hinnangul kuuluvad mõningased ebamugavused paratamatult arestimajas viibimisega kaasnevate kannatuste ja ebameeldivuste hulka.⁵³

Haldusasjas 3-17-2137 mõistis Tallinna Halduskohus mittevahalise kahju eest välja **250 euro** suuruse hüvitise. Seegi kaebus puudutas Pärnu arestimaja, kus kokku **55 päeva** viibinud kinni- peetavale ei võimaldatud jalutuskäike ja ta taotles sellega tekitatud tervisekahju eest 1500 euro suurust hüvitist. Ka selles asjas oli kohus teadlik jalutushoovi puudumisest. Kohus leidis, et „suhteliselt suures kambris viibimine ei kompenseeri vabas õhus viibimise võimaluse puudumist ja seda ei pea seostama ka tervisliku seisundi võimaliku halvenemisega või selle halvenemise tõendamisega“. **Esmaste õiguskaitsevahendite** kasutamist käsitledes selgitas kohus, et jalutamise soovi tuleb pigem eeldada ja „[o]lukorras, kus jalutushoov puudub ning sellest ollakse teadlikud, ei saa kaebust rahuldamata jätta pelgalt sellel põhjusel, et vastava- sisuline kirjalik avaldus oli esitamata“. Hüvitise suuruse kindlaksmääramisel võrdles kohus küsimuse all olevat ajavahemikku 158 päevaga teises haldusasjas, kus kaebajal oli kinni- pidamisasutusele lisaks jalutamisevõimaluse puudumisele muidki etteheiteid ja hüvitiseks oli määratud 1000 eurot.⁵⁴

Pärnu arestimaja kinnipidamistingimusi puudutavas **haldusasjas 3-17-1177** mõisteti välja teinegi **250 euro** suurune hüvitis. Vahistatu palus 1000 euro suuruse hüvitise väljamõistmist. Tema hinnangul olid tingimused arestimajas inimväarikust alandavad, sest tal ei olnud võimalust värskes õhus jalutada ning sellest tekkisid selja- ja liigesevalud. Nii kaebuse asjaolud kui ka kohtu seisukohad olid väga sarnased haldusasjas **3-17-2137** kirjeldatuga. Seejuures ei pidanud Tallinna Halduskohus oluliseks, kas **jalutusvõimaluseta periood** oli kaks kuud või 50 päeva pikk, leides, et see on igal juhul **arvestatava pikkusega**.⁵⁵

Ülejäänud hüvitised ei ületanud enam 200 euro piiri. **180 eurot** mõistis Tallinna Halduskohus välja **haldusasjas 3-17-2318**, mis puudutas tingimusi Rahumäe arestimajas. Vahistatu soovis

⁵¹ TrtHKo 29.03.2019, [3-18-1616/18](#), p-d I, V, VI, VII.

⁵² TrtHKo 22.05.2017, [3-17-265/11](#), p-d 1, 9, 14, 17.

⁵³ TrtRKO 08.05.2018, [3-17-265/24](#), p-d 11, 12, 14.

⁵⁴ TlnHKo 30.05.2018, [3-17-2137/24](#), p-d 6, 9, 10.

⁵⁵ TlnHKo 04.05.2018, [3-17-1177/12](#), p-d 11, 13.

väidetavasti ebainimlikes tingimustes viibitud 95 päeva eest mittevaralise kahju hüvitamist kohtu äranägemisel ja viitas muuhulgas jalutamisvõimaluse puudumisele, ebapiisavale kambripinnale, päevavalguse puudumisele ja vähesele elektrivalgusele. Halduskohus rahuldab kaebuse osas, mis puudutas seda, et vahistatule **ei võimaldatud ettenähtud jalutuskäike**, sest isegi kõiki PPA täpsustusi arvesse võttes oli selge, et vahistatu ei saanud **vähemalt 35 päeval** värskes õhus viibida.⁵⁶

Haldusasjas 3-19-295 käsitleti taas Pärnu arestimaja jalutamistingimusi. Tartu Halduskohtu hinnangul sai sellises olukorras eeldada, et väarikuse alandamisega on tekitatud kahju, samuti ei olnud kinnipeetaval jalutushoovi puudumise tõttu selliseid tõhusaid õiguskaitsevahendeid, mis saanuks anda talle värskes õhus viibimise võimaluse ja seeläbi kahju ära hoidnud või seda vähendanud. Kohus rõhutas, et riik on värskes õhus viibimise võimaluse puudumisest juba pikka aega teadlik olnud. **85 järjestikuse päeva** pikkuse jalutusvõimaluseta kinnipidamise eest mõistis kohus välja **160 euro** suuruse hüvitise.⁵⁷ **Haldusasi 3-18-611** puudutas samuti kinnipidamistingimusi Pärnu arestimajas. Isikut peeti kinni kokku **71 päeva** kolmes osas, millest pikim oli 57 päeva. Lisaks jalutamisvõimaluse puudumisele ei vastanud ka mitmed kambri-tingimused isiku hinnangul nõuetele ning ta taotles mittevaralise kahju eest 710 euro suurust hüvitist. Selleski asjas pidas Tartu Halduskohus värskes õhus viibimise võimaluse puudumist isiku inimväarikust alandavaks ja hindas mõistlikuks **150 euro** suurust hüvitist.⁵⁸ Pärnu arestimajaga oli seotud ka **haldusasi 3-19-1139**, kus isik taotles kokku **61 päeva** pikkuse jalutamisvõimaluseta kinnipidamise eest tervistkahjustavates kinnipidamistingimustes 244 euro suurust hüvitist. Tartu Halduskohus pidas mõistlikuks hüvitiseks **100 eurot**.⁵⁹

Sellest umbes kümme korda lühema, **kuue päeva** pikkuse Pärnu arestimaja tingimustes viibimise eest taotles vahistatu **haldusasjas 3-18-645** 5000 euro suurust mittevaralise kahju hüvitist. Jalutamisvõimaluse puudumise kohta leidis kohus, et kuuest päevast tuli maha arvata isiku arestimajja toimetamise ja vanglasse etapeerimise päevad, lisaks viibis ta kambris enamjaolt üksi ja sedavõrd lühike värskes õhus viibimise võimaluse puudumine ei saanud kinnipeetava õigusi olulisel määral riivata, kuigi riive oli olemas ja see võis alandada tema väarikust. Siiski jõudis kohus lõppjäreldusele, et jalutamisvõimaluse puudumine Pärnu arestimajas on õigusvastane ega ole kooskõlas inimväarikuse austamise põhimõttega, ja mõistis välja **12 euro** suuruse hüvitise.⁶⁰

Tallinna Vangla jalutusbokside tingimusi käsitles **haldusasi 3-16-231**. Riigikohus tuvastas asjas **3-3-1-55-16** tehtud otsuses, et Tallinna Vangla jättis kinnipeetavale õigusvastaselt tagamata nõuetekohased tingimused vabas õhus viibimiseks: nimelt muudeti jalutusboks varikatuse ehitamisega sisuliselt siseruumiks.⁶¹ **Esmaste õiguskaitsevahendite** kasutamata jätmist ei saanud kinnipeetavale ette heita, sest vangla ei pidanud varikatuseid Riigikohtu otsuse tegemiseni õigusvastasteks. Tallinna Ringkonnakohus selgitas, et vabas õhus jalutamise eesmärk on kaitsta kinnipeetava tervist juurdepääsuga päikesevalgusele ja värsketele õhule, mille olulisus on üldiselt teada, ning võimaldada ühtlasi liikumist ja sportimist väljaspool tavapäraseid kambritingimusi, kuid neid eesmärke ei ole täiel määral võimalik saavutada, kui jalutada tuleb katusega kaetud jalutusboksis. Nõuetele vastavad jalutamistingimused jäeti tagamata 30 päeva järjest. Ringkonnakohus pidas põhjendatuks halduskohtus välja mõistetud **60 euro** suurust hüvitist „vabas õhus viibimiseks nõuetekohaste tingimuste tagamata jätmise eest“ (ja mitte

⁵⁶ TlnHKo 29.03.2019, [3-17-2318/23](#), p-d 8, 9.

⁵⁷ TrtHKo 05.04.2019, 3-19-295, p-d 13, 16, 25. Otsus ei ole Riigi Teataja veebilehel kättesaadav.

⁵⁸ TrtHKo 28.09.2018, [3-18-611/16](#), p-d I, IX.

⁵⁹ TrtHKo 29.11.2019, [3-19-1139/12](#), p-d 2, 4.

⁶⁰ TrtHKo 07.11.2018, [3-18-645/17](#), p-d 7, 10, 22, 23.

⁶¹ RKHKo 08.12.2016, [3-3-1-55-16](#), p 19.

„vabas õhus jalutuskäikude võimaldamata jätmise eest“, nagu halduskohus selle sõnastanud oli).⁶²

Värskes õhus viibimise võimaluse puudumine ei päädinud aga alati mittevahalise kahju rahalise hüvitamisega. Nõuetekohast jalutushoovi polnud ka Valga arestimajas. Siiski ei mõistnud Tartu Halduskohus vahistatule **haldusasjas 3-18-87** välja hüvitist, vaid piirdus **kinnipidamistingimuste õigusvastasuse tuvastamisega**, sest talle ei olnud peaaegu kahe kuu vältel tagatud nõuetekohased tingimused värskes õhus viibimiseks. Lisaks leidis kohus, et olukorraga, kus tualetti tuleb kasutada kaamerate ees, kaasneb negatiivne mõju, mis on „piisavalt intensiivne, et jaatada inimväärikuse rikkumist“. Kuigi kohtu hinnangul oli tegemist „nõuetele mittevastava jalutusboksiga“ ja tualett oli kaamerast kardinaga eraldamata poolteist päeva, ei olnud need perioodid kohtu hinnangul ülemäära pikad ega õigustanud rahalise hüvitise väljamõistmist.⁶³

Rahuldamata jäetud kaebuste hulgas oli näiteks haldusasi, mis käsitles seda, et kinnipeetaval ei lubatud jalutada palja ülakehaga;⁶⁴ haldusasi, kus oli küsimuse all kinnipeetava ettenähtud tunniajase jalutuskäigult meditsiinilistel põhjustel varem tagasi toomata jätmise;⁶⁵ haldusasi, kus kohus ei pidanud Tallinna Vangla kartserihoone varikatusega jalutusboksidest tulenevat riivet piisavalt intensiivseks, et lugeda kinnipidamistingimused inimväärikust alandavateks;⁶⁶ ning haldusasi, kus kinnipeetavale oli meditsiinilistel põhjustel näidustatud jalutamine õhtuti.⁶⁷

Riigikohtu halduskolleegium on hilisemal ajal mõistnud jalutamise võimaluse puudumisega tekitatud mittevahalise kahju eest välja küllaltki suuri hüvitisi.⁶⁸

2.2.2. Alusetu kartserikaristus või lukustatud kambrisse paigutamine

Kartserikaristuse õigusvastase kohaldamise puhul on Riigikohus pidanud võimalikuks mittevahalise kahju hüvitamist **vabaduse võtmise** tõttu: kartserisse paigutamise kaasnep vabadusõiguse täiendav piirang on sedavõrd intensiivne, et sellel on vabaduse võtmise kvaliteet. Õigusvastane kartserisse paigutamine võib olla ka **inimväärikust alandav**, kui sellega kaasnevad täiendavad piirangud ja kannatused, mis ei ole otseselt vajalikud kinnipidamise režiimi järgimiseks.⁶⁹

Vaadeldaval ajavahemikul tegid kohtud kaht tüüpi lahendeid. Kolm otsust võtsid rangelt arvesse päevamäära ja ühes otsuses määras kohus asjaoludest tulenevalt suurema hüvitise. Kasutusel olev **päevamäär 6,39** eurot pärineb Riigikohtu 2010. aastal asjas **3-3-1-93-09** tehtud otsusest, kus halduskolleegium pidas isikule õigusvastaselt kartseris hoidmisega tekitatud mittevahalise kahju piisavaks rahaliseks hüvitiseks **100 krooni** iga kartseris viibitud ööpäeva eest. Kolleegium arvestas selle hüvitise suuruse määramisel isiku õiguste rikkumise ulatust, kartserisse paigutamise kaasnep täiendavaid piiranguid, aga ka seda, et vabaduses viibivate isikutega võrreldes on kinnipeetava õigused ja vabadused juba oluliselt kitsendatud.⁷⁰

⁶² TlnRko 14.02.2019, [3-16-231/54](#), p-d 13, 15, 17.

⁶³ TrtHko 03.09.2018, [3-18-87/16](#), p-d 9, 11, 15.

⁶⁴ TrtHko 24.10.2018, [3-18-237/15](#).

⁶⁵ TrtHko 14.10.2019, [3-18-1805/28](#).

⁶⁶ TlnRko 17.01.2019, [3-16-2031/44](#).

⁶⁷ TrtHko 21.02.2019, 3-18-1798, p-d 9–11. Otsus ei ole Riigi Teataja veebilehel kättesaadav.

⁶⁸ Vt RKHko 15.04.2020, [3-18-360/41](#), kus halduskohus tuvastas vaid õigusvastasuse ja ringkonnakohus pidas piisavaks 50 euro väljamõistmist, kuid kassatsioonimenetluses kujunes mittevahalise kahju eest kohaseks hüvitiseks **1500 eurot**; RKHko 19.06.2020, [3-18-562/32](#), kus haldus- ja ringkonnakohus mõistsid välja 250 eurot, kuid Riigikohus **1000 eurot**.

⁶⁹ Vt RKHko 15.03.2010, [3-3-1-93-09](#), p 11; RKHko 20.09.2010, [3-3-1-3-10](#), p 10.

⁷⁰ Vt RKHko 15.03.2010, [3-3-1-93-09](#), p 15.

Siinkohal tasub meenutada, et Riigikohus on hiljem rõhutanud, et **senisest hüvitiste määramise praktikast ei saa tuletada jäiku päevamäärasid** ja arvutada hüvitisi pelgalt aritmeetiliste tehete alusel.⁷¹

Haldusasjas 3-18-1623 oli küsimuse all olukord, kus Tallinna Vangla kinnipeetavale tehti pärast pikaajaliselt kokkusaamiselt naasmist narkoekspressitest. Selle tulemus viitas narkootikumi tarvitamisele ja vangla paigutas kinnipeetava eraldatud lukustatud kambrisse. Põhjalikum analüüs, mille tulemused saabusid umbes kolme nädala pärast, ei tuvastanud proovis keelatud aineid. Tallinna Halduskohus leidis kõiki asjaolusid kaaludes, et kinnipeetava vabadusõigust ei riivatud 21 lukustatud kambris veedetud päeva jooksul intensiivselt ja jättis rahalise hüvitise välja mõistmata. Kinnipeetav soovis aga 1640 euro suuruse hüvitise välja mõistmist. Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul ei olnud kinnipeetava lukustatud kambrisse (seejuures 13 päevaks ruumipuuduse tõttu ka kartserisse) paigutamine iseenesest õigusvastane, kuid eeldatavasti pidi vanglale olema juba kahe päevaga selge, kas võimalik joobekahtlus ohustab kinnipeetavat, kaaskinnipeetavaid või ametnikke. Seetõttu oli meetme kohaldamine **19 päeva** jooksul õigusvastane. Samuti tuvastas ringkonnakohtu, et kinnipeetavale tekkis lukustatud kambris viibimise ja sellega seotud stressi tulemusel tervisekahju. **Esmaste õiguskaitsevahendite** kasutamine (ehk lukustatud kambrisse paigutamise käskkirja tühistamise nõudmine) ei oleks kohtu hinnangul tõenäoliselt kahju tekkimist ära hoidnud: vaide ja halduskohtule esialgse õiguskaitse kohaldamise taotluse koostamine ja nende menetlemine võtab aega ja nende võimalikku tulemust ei saa tagantjärele hinnata. Kohus pidas kinnipeetava vabaduse piiramise ja tervisekahju tekitamise eest õiglaseks hüvitiseks **200 eurot**.⁷²

Ka **haldusasi 3-19-506** oli seotud narkotestiga. Kinnipeetaval tuvastati Tartu Vanglas visuaalsel vaatlusel joove, talle tehti narkotest ja ta paigutati järgmisel päeval lukustatud kambrisse. Põhjalikumad analüüsitulemused selgusid umbes kuu aja möödudes ja olid negatiivsed, kuid kinnipeetavat hoiti siiski veel **11 päeva** lukustatud kambris. Ta pidas seda põhjendamatuks ja tugevat stressi tekitavaks ning taotles mittevaralise kahju eest 420 euro suurust hüvitist. Vangla pidas 11 päeva pikkuse õigusvastase liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramise eest mõistlikuks hüvitiseks 55 eurot. Eelmenetluses tegi Tartu Halduskohus vanglale „ettepaneku kaaluda kohtuväliselt väidetava tervisekahju mittevaralise hüvitamise küsimust 5 euro asemel 6,39 eurot ööpäeva eest“, millest see aga keeldus. Kohus mõistis kinnipeetava kasuks välja lisaks **55 eurole** veel **15,29 euro** suuruse mittevaralise kahju hüvitise, leides, et õigusvastane lukustatud kambrisse paigutamine võis kahjustada ka kinnipeetava vaimset tervist (isikul olid diagnoositud psüühika- ja käitumishäired). Kogu mittevaralise kahju hüvitis, **70,29 eurot**, vastas lõpuks seega 6,39 euro suurusele päevamäärale.⁷³

Haldusasjas 3-18-80 taotles kinnipeetav **ühemäe päeva** pikkuse alusetu kartserikaristuse eest hüvitiseks 842,49 eurot, viidates sellele, et päevamäär 6,39 eurot, millele vangla hüvitist määratas tugines, on iganenud, sest raha ostujõud on kaheksa aastaga muutunud. Tartu Halduskohus jäi aga päevamäärade kindlaks, sest „[t]änaseks välja kujunenud valdava kohtupraktika kohaselt mõistetakse välja hüvitis 6 eurot ja 39 senti kartseris iga alusetult viibitud ööpäeva eest (RKHKo [3-3-1-14-06](#), p 14; [3-3-1-93-09](#), p 15; [3-3-1-84-10](#), p 12; TlnRngKo [3-16-1385](#); TrtRngKo [3-14-135](#) ja [3-14-177](#))“. Kohtu hinnangul ei saa ostujõule „kinnipidamise kontekstis omistada sama kaalu kui vabaduses viibivatele isikutele. Kinnipeetavatele on tagatud majutus, toit, riided, pesemis- jm võimalused. Seega on nende kulud eelduslikult väiksemad“. Kohus

⁷¹ Vt RKHKo 09.12.2015, [3-3-1-42-15](#), p 25; RKHKo 16.03.2017, [3-3-1-83-16](#), p 24.

⁷² TlnRko 31.05.2019, [3-18-1623/33](#), p-d 9, 12, 22, 24, 28, 29. Riigi Teataja veebilehel avaldati otsuse resolutsioon. Valepositiivset kiirtesti tulemust ja kinnipeetava hirmu alusetult eraldatud lukustatud kambrisse paigutamise ees puudutas muuhulgas ka lahend TrtRko 17.12.2019, [3-18-1804/23](#), p 17.

⁷³ TrtHko 16.08.2019, [3-19-506/8](#), p-d 1–3, 8, 9, 12.

viitas ka [Statistikaameti kalkulaatorile](#),⁷⁴ mille andmetel oli kuue euro ostujõud 2010. aastal sama, mis seitsme euro ostujõud 2018. aastal. Hüvitiseks jäi siiski juba Viru Vangla otsusega määratud **57,51 eurot**.⁷⁵ Tartu Ringkonnakohus nõustus halduskohtu arutluskäiguga.⁷⁶

Haldusasjas 3-17-1691 taotles sama kinnipeetav **seitsmeks päevaks** alusetult kartserisse paigutamise eest 350 euro suurust mittevaralise kahju hüvitist. Viru Vangla oli väljakujunenud päevamäära alusel sobivaks pidanud **44,73 euro** suurust hüvitist. Kohus selgitas taas eelmainitud lahenditele viidates, et „[s]iseriikliku kohtupraktika kohaselt mõistetakse üldjuhul kartseris iga alusetult viibitud ööpäeva eest välja 6,39 eurot“. Hüvitise suurendamist õigustavaks erandlikuks asjaoluks ei pidanud kohus ka seda, et kinnipeetaval ei olnud kahel pärastlõunal madratsit, olgugi et see oli talle meditsiiniliselt näidustatud.⁷⁷

Haldusasjas 3-17-2863 viibis kinnipeetav 80 päeva järjest kartseris ja taotles sellega tekitatud mittevaralise kahju eest 3000 euro suurust hüvitist. Tartu Ringkonnakohus **tunnistas õigusvastaseks** Tartu Vangla tegevuse kinnipeetava suhtes kartserikaristuste täideviimisel **45 järjestikust päeva ületavas osas**. Kohus tuvastas küll, et asjas esines avaliku võimu kandja süüline õigusvastane tegevus, mis tekitas kinnipeetavale mittevaralist kahju, kuid kohtu hinnangul oli „kahjunõudega hõlmatud periood, mil kaebaja pidi hingelisi kannatusi taluma, [...] suhteliselt lühike ning kaebaja ise oma järjepidevate distsipliinirikumistega põhjustas enda kartserisse paigutamise“. Seetõttu ei pidanud kohus rahalise hüvitise väljamõistmist õigustatuks.⁷⁸

Rahuldamata jäetud kaebuste hulgas oli veel üks kartserikambri olmetingimusi ja ära jäänud kokkusaamisi käsitlev haldusasi,⁷⁹ kartserikaristusega psüühiliste probleemide tekitamise võimalust puudutav haldusasi,⁸⁰ kartserivormi särgi kandmisest tingitud ebaseadmisviisi käsitlev haldusasi,⁸¹ vangla vastuvõtuosakonnas sisuliselt sotsiaalses isolatsioonis viibimist käsitlev haldusasi⁸² ja haldusasi, kus kinnipeetav, kes hooldas kaht teist kinnipeetavat, pidi mõnd aega iga päev 12 tundi viibima kolmandana ainult kahele isikule ette nähtud lukustatud kambris.⁸³

2.2.3. Pika- või lühiajalise kokkusaamise võimaldamata jätmine

Lähedastega kohtumiste õigusvastaselt võimaldamata jätmine kujutab endast **eraelu puutumatus** rikkumist. Eraelu hõlmab [RVastS](#) § 9 lg 1 tähenduses ka perekonnaelu, kuid igasugune eraelu puutumatus rikkumine ei ole siiski võrdsustatav valu ja kannatustega.⁸⁴ Riigikohus on leidnud, et kinnipeetava koosolemine oma lähedastega, sh lapsega, on kinnipeetava jaoks väga oluline õigus. Näiteks ei saa pidada väheintensiivseks riiveks seda, kui vangla pikaajalise kokkusaamise õigusvastaselt katkestab.⁸⁵

Riigikohus tunnistas vahistatutele [VangS](#) § 94 lg-st 5 tulenenud pikaajaliste kokkusaamiste keelu põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks edasiulatavalt, andes otsusele tagasiulatuva mõju kaebaja jaoks samas asjas ja teistele isikutele, kes selle otsuse jõustumise ajaks olid

⁷⁴ Sama kalkulaatori andmetel on 100 krooni ostujõud 2010. aastal võrdne 8 euro ostujõuga aastal 2020. Tähelepanu tasub pöörata sellele, et 100 krooni ei ole sama, mis 6 eurot (viga tekib kergesti, sest kalkulaator kasutab vaid täisarve) ja **100 krooni ehk 6,39 euro ostujõu ekvivalendiks 2018. aastal annab kalkulaator samuti 8 eurot**.

⁷⁵ TrtHKo 12.03.2018, [3-18-80/18](#), p-d 12, 14.

⁷⁶ TrtRKO 18.04.2018, [3-18-80/29](#).

⁷⁷ TrtHKo 05.09.2018, [3-17-1691/30](#), p-d 3, 4, 12, 13.1, 13.3.

⁷⁸ TrtRKO 12.12.2019, [3-17-2863/40](#), p-d 8, 9, 13.

⁷⁹ TlnRKO 05.04.2018, [3-16-225/49](#).

⁸⁰ TlnRKO 29.03.2018, 3-16-2258/40. Otsus ei ole Riigi Teataja veebilehel kättesaadav.

⁸¹ TrtHKo 12.03.2018, [3-17-2089/16](#).

⁸² TrtHKo 29.10.2018, [3-17-2605/13](#).

⁸³ TrtRKO 26.09.2019, [3-18-502/64](#).

⁸⁴ Vt RKHKo 30.03.2012, [3-3-1-78-11](#), p 15; RKHKm 16.05.2012, [3-3-1-11-12](#), p 16.

⁸⁵ RKHKm 16.05.2012, [3-3-1-11-12](#), p-d 15, 17.

vaidlustanud neile pikaajalise kokkusaamise võimaldamata jätmise või taotlenud pikaajalise kokkusaamise võimaldamata jätmisega tekitatud kahju hüvitamist.⁸⁶

Haldusasjas 3-16-2015 esitas üle kahe aasta kohtualuse staatuses vastuvõtuosakonnas ja vahistatuna Tartu Vanglas viibinu vanglale taotluse hüvitada talle elukaaslase ja kolme lapsega pikaajaliste kokkusaamiste võimaldamata jätmisega tekitatud mittevaraline kahju summas 1000 eurot. Halduskohus jättis kaebuse rahuldamata, kuid Tartu Ringkonnakohus mõistis välja **250 euro** suuruse mittevaralise kahju hüvitise vahi all viibimise ajal **lastega** pikaajaliste kokkusaamiste võimaldamata jätmise eest. Kohus tõdes, et Tartu Vangla oli rikkunud isiku eraelu puutumatus ning tekitanud talle sellega kahju. Kohus ei pidanud elukaaslasega kokkusaamiste võimaldamata jätmist eaproportsionaalseks sel põhjusel, et ka elukaaslane oli samas kriminaalasjas süüdistatav. Kuivõrd Tartu Vangla järgis oma tegevuses toona kehtinud õigust, luges kohus vangla **süü** selles osas siiski kergemaks. Selleski asjas ei heitnud kohus isikule ette, et ta ei kasutanud **esmaseid õiguskaitsevahendeid**: vangla ei oleks tema vaideid rahuldanud, sest siis, kui ta saanuks neid esitada, [VangS](#) § 94 lg 5 veel kehtis.⁸⁷

Haldusasjas 3-18-1408 oli küsimuse all see, kas pikaajaliselt Tallinna Vanglas vahi all viibinule oleks tulnud võimaldada lühiajalisi kokkusaamisi elukaaslase ja väikese lapsega ilma neid eraldava vaheseinata. Tallinna Ringkonnakohus tõdes, et kehtiv õigus ei sätesta kinnipeetava subjektiivset õigust saada pereliikmega kokku klaasist vaheseinata ruumis, kuid vanglal tuleb lühiajalise kokkusaamise viisi üle kaalutusõigust teostades arvestada, milline on kokkusaamise eripära väikese lapse puhul. Kohus pidas oluliseks lapsevanema ja lapse vahel füüsilise kontakti saavutamist, mida vahesein aga oluliselt takistab. Esile tuleks seada lapse huvid. Hüvitist kohus aga välja ei mõistnud, sest isik **ei olnud välja toonud seda, milles talle tekitatud mittevaraline kahju täpselt seisneb**, ega konkreetseid asjaolusid, millest nähtuks, et tema suhe lapsega on vangla tegevuse tulemusel kahjustada saanud. Kohus rõhutas, et „mitte igasugune õiguste rikkumine (sh perekonnaelu puutumatus rikkumine) ei too koheselt kaasa mittevaralise kahju hüvitamist rahas. Selleks peab rikkumine ületama teatava raskusastme“ ja vangla õigusvastane tegevus kaalutusõigust rikkudes ei olnud sellise raskusastmega, mis hüvitise määramist õigustaks.⁸⁸ Sama isik soovis ka **haldusasjas 3-19-402** sarnastel asjaoludel Tallinna Vangla vaideotsuse tühistamist ja talle perekonnaelu puutumatus rikkumisega tekitatud mittevaralise kahju eest 2000 euro suuruse hüvitise väljamõistmist. Mittevaralise kahju hüvitamise nõude osas tagastas kohus kaebuse, sest kohustuslik kohtueelne menetlus oli läbimata – vangla kinnitusele ei olnud vahistatu taotlenud mittevaralise kahju hüvitamist seoses perekonnaelu puutumatus rikkumisega, vaid kokkusaamise võimaldamist.⁸⁹ Hiljem võttis vangla kaebuse õigeks ning kohus tühistas vaideotsuse ja kohustas vanglat klaasist vaheseinaga eraldamiseta lühiajalise kokkusaamise taotlust uuesti läbi vaatama.⁹⁰

Rahuldamata jäeti kaks kaebust. **Haldusasjas 3-18-276** oli küsimuse all perekonnaelu kahjustamise, väärkuse alandamise ja tervise kahjustamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamine olukorras, kus Viru Vangla ei võimaldanud kinnipeetavale pikaajalisi kokkusaamisi abikaasaga. Kokkusaamiste eesmärk oluks lapse eostamine. Kohtueelses menetluses rõhus kinnipeetav aga ainult perekonnaelu kahjustamisele, mistõttu leidis kohus, et **esmaseid õiguskaitsevahendeid** oli kasutatud vaid selle aluse osas. Kohus mõõnis, et vangla küll sekus teatud määral kinnipeetava perekonna- ja eraelu kaitsealasse, kuid „[v]angistuses viibimine tähendab samas mingiks ajaks kogu elukorralduse allutamist vanglale ja see piirab seetõttu väga mitmete

⁸⁶ RKPJKo 11.06.2019, [5-18-8/19](#), p-d 78, 79.

⁸⁷ TrtRKO 05.09.2019, [3-16-2015/50](#), p-d 13, 23–28, 30.

⁸⁸ TlnRKO 30.04.2019, [3-18-1408/25](#), p-d 9, 14.

⁸⁹ TlnHKm 26.03.2019, 3-19-402, p 9.

⁹⁰ TlnHKo 31.05.2019, [3-19-402/17](#), p-d 5, 8, 10.

põhiõiguste kasutamist, seal hulgas ka perekonnaelu puutumatus“. Lisaks leidis kohus, et pikaajalise kokkusaamise keelu põhjustas kinnipeetav ise, esitades vanglale võltsitud dokumendi enda abielu kohta.⁹¹

Ka **haldusasi 3-18-176** oli seotud lapse eostamise eesmärgiga. **Kinnipidamiskeskusesse** paigutatud välismaalane taotles mittevahalise kahju hüvitamist summas 10 000 eurot või vastavalt kohtu äranägemisele selle eest, et tal ei lastud kokku saada oma elukaaslasega, kellega ta tutvus majutuskeskuses. Kinnipidamiskeskuses viibivatele väljasaadetavatele aga ei võimaldata pikaajalisi kokkusaamisi. Tallinna Ringkonnakohus selgitas, et tõsikindlalt ei ole välistatud, et isikute suhe liigitub perekonna mõiste alla. Samuti leidis kohus, et ka reproduktiivõigus kuulub perekonnaelu kaitsealasse. Pikaajaliste kokkusaamiste keelu põhiseaduspärasust analüüsid leidis kohus siiski, et see on oma eesmärkide saavutamiseks antud juhul sobiv, vajalik ja proportsionaalne. Kohtu hinnangul oli kinnipidamiskeskuse tegevus õiguspärane ja välismaalase olukord ei olnud võrreldav vahistatu ja kinnipeetava staatuses olevate isikute olukorraga, sest välismaalast peeti kinni „erineval eesmärgil, erinevatest kriteeriumitest lähtudes ja üldjuhul on kinnipidamiskeskuses kinnipidamine ka lühiajaline“.⁹²

2.2.4. Tervishoiuküsimused

Tervise kahjustamisega seotud väiteid esitati väga paljudes kinnipidamistingimusi puudutavates kaebustes. Analüüsis on välja toodud need haldusasjad, mille taust on seotud laiemalt tervisekaitsega kinnipidamisasutuses, ent mitte meditsiiniteenuste osutamisega.⁹³ Vaadeldaval ajavahemikul ei mõistetud neis asjades mittevahalise kahju eest kordagi rahalist hüvitist välja.

Haldusasjas 3-18-1676 taotles kinnipeetav vääriskuse alandamisega tekitatud mittevahalise kahju eest 75 euro suurust hüvitist ning tervise kahjustamisest tuleneva mittevahalise kahju eest 75 euro suurust hüvitist. Tartu Vangla ei võimaldanud talle **meditsiinilistel näidustustel vajalikku regulaarset juuksuriteenust**. Tartu Halduskohus pidas seda nii hügieeni- kui ka tervishoiuteenuse osutamise küsimuseks ja leidis, et vangla jäi tegevusetuks olukorras, kus kinnipeetava nahapõletiku leevendamiseks oli talle näidustatud igakuine pea paljaks ajamine. Vangla tegevusetus kahjustas kinnipeetava tervist ja põhjustas talle kahju, kuid halduskohtu hinnangul ei olnud õiguste riive sedavõrd intensiivne, et välja mõista rahaline hüvitis. Kohus piirdus vaid Tartu Vangla **tegevusetuse õigusvastasuse kindlakstegemisega**.⁹⁴

Haldusasjas 3-18-1850 tunnistas Tartu Halduskohus **õigusvastaseks** selle, et Tartu Vangla ei toimetanud kinnipeetavat **operatsioonijärgseks kontrolliks eriarstiabi osutaja juurde**. Kinnipeetav taotles vääriskuse alandamise ja tervise kahjustamisega tekitatud mittevahalise kahju eest kokku 10 000 euro suurust hüvitist. Kohus rahaldas kaebuse „tervise kahjustamise osas, s.o toimingute toetamata jätmisega kaebajale hingeliste ja füüsiliste kannatuste tekitamises“. Rahalist hüvitist kohus ei määranud, sest leidis, et kinnipeetavale oli suhteliselt lühikesel ajavahemikul, mil ta pidi hingelisi ja kehalisi kannatusi taluma, vanglas siiski kohane meditsiiniline abi tagatud ja eriarsti vastuvõtu õigel ajal ära jäämine ei muutnud sisuliselt tema ravi. Vangla korraldas eriarsti vastuvõtule pääsemise nädala jooksul.⁹⁵

Haldusasjas 3-19-841 tunnistas Tartu Halduskohus, et Tartu Vangla jättis kinnipeetavale **igapäevaselt tarvitatava antidepressandi õigusvastaselt väljastamata**. Kinnipeetav paigutati

⁹¹ TrtRKO 05.12.2018, [3-18-276/72](#), p-d 13, 14, 16, 20.

⁹² TlnRKO 20.12.2019, [3-18-1769/112](#), p-d 4, 11, 12, 14–17, 19, 21.

⁹³ Vanglas tervishoiuteenuse osutamisega seotud vaidlused lahendatakse tsiviilkohtumenetluses. Vanglaarsti poolt tervishoiuteenuse osutamisel tekib vangla ja kinnipeetava vahel eraõiguslik lepinguline suhe. Vt selle kohta RKEKm 07.04.2011, [3-3-4-1-11](#), p 9.

⁹⁴ TrtHKO 30.04.2019, [3-18-1676/12](#), p-d 8, 9, 15–25, 27, 30, 33.

⁹⁵ TrtHKO 15.11.2019, [3-18-1850/25](#), p-d 26, 35.

vanglas täiendavate julgeolekuabinõude kasutamiseks ümber, kuid vangla jättis tema ravimipinali mitmeks päevaks täitmata. Vangla vabandas mitu korda. Kinnipeetav taotles tervise kahjustamisega tekitatud mittevahalise kahju eest 69,21 euro suuruse hüvitise väljamõistmist. Kohus leidis, et ei kinnipeetav ega väljavõtted tema haiguslugudest ei tõendanud tervisekahju tekkimist, kuigi lahendist nähtus, et vangla arvates „ei tekitanud tablettidest ilmajäämine kaebajal kindlasti tervisekahjustust, kuid tekitas kindlasti kaebajale väga halva enesetunde“. Kohtu hinnangul oli kinnipeetaval tõepoolest nii hingelisi läbielamisi kui ka füüsilisi vaevusi, kuid tema jaoks on „lõppkokkuvõttes oluline, et kohus tunnustaks kaebaja õigust. Kohtuotsus seda ka teeb“.⁹⁶

Rahuldamata jäetud kaebuste hulgas oli haldusasi, kus kinnipeetav taotles hüvitist mittevahalise kahju eest, mille vangla tekitas, **jättes talle meditsiiniosakonda minekuks ratastooli andmata**. Tartu Halduskohus nentis, et kinnipeetava inimväärikust alandati – ratastool toodi alles pärast seda, kui valu muutus liikumist takistavaks –, kuid mitte sedavõrd intensiivselt, et kahju tuleks hüvitada rahas. Halduskohus jättis kaebuse rahuldamata põhjusel, et kohtu hinnangul sai kaebajale inimväärikuse alandamisega tekitatud mittevahalise kahju lugeda hüvitatuks varem tehtud kohtulahendiga,⁹⁷ mille resolutsioonis tuvastati, et ratastooli andmata jätmise oli õigusvastane.⁹⁸

Kinnipidamisega kaasnevate kannatuste vältimatut taset ei ületanud ka olukord, kus 27 päeva arestimajas viibinule võis tekitada ebamugavust selliste **astmaravimite võtmine, millega ta ei olnud harjunud**, ja ta ei saanud iga päev ettenähtud määral värskes õhus viibida.⁹⁹ Samuti ei tuvastanud kohus väärikuse alandamist ega tervise kahjustamist haldusasjas, kus kinnipeetavale ei võimaldatud viie päeva jooksul vajalikku **gluteenivaba toitu**,¹⁰⁰ ega olukorras, kus kinnipeetav kurtis **pikaajalise seljavalu** üle. Viimasel juhul täpsustas kohus, et kinnipeetav ei pidanud valu kannatama kauem, kui see on vältimatult vajalik arstiabi saamiseks.¹⁰¹

Ühes haldusasjas, kus kinnipeetav taotles **libedas jalutushoovis kukkumise** tagajärjel tekkinud mittevahalise kahju hüvitamist, jäid haldus- ja ringkonnakohus seisukohale, et tegemist oli õnnetusjuhtumiga, vangla tegevusetus libeduse täielikul tõrjel ei olnud õigusvastane ja vanglal ei lasunud kinnipeetava kukkumise tõttu süüd. Iga jalutaja saab suurel liikumisalal endale ise sobiva jalutuskoha valida ja peab olema ettevaatlik, võttes arvesse tavapäraseid talviseid ilmastikuolusid. Isegi parimal viisil tehtud libedustõrje puhul ei saa täielikult välistada, et mõni koht jääb libedamaks.¹⁰² Teises **libedas jalutushoovis kukkumist** puudutavas haldusasjas leidis kohus aga, et kui kukkumise ajal oli jalutusosalal jääd nii palju, et normaalselt liikuv inimene kukkus selili, siis ei saa öelda, et vangla on järginud libeduse tõrjumisel käibes vajalikku hoolt. Libedust ei tõrjutud iga päev. Kohtu hinnangul ei saanud isikule ette heita, et ta läks jalutusala libedusele vaatamata jalutama. Mittevahalise kahju eest rahalise hüvitise väljamõistmist ei pidanud kohus siiski õigustatuks, sest kukkumisest tekkinud tervisehäired ei olnud sedavõrd intensiivsed. Muuhulgas käsitles kohus küsimust, kas selline vaidlus tuleks lahendada maa- või halduskohtus, jäädes seisukohale, et tegemist on pigem halduskohtu pädevuses oleva asjaga. Ka menetlusosalised ei olnud sellele vastuväiteid esitanud.¹⁰³

Samuti jäeti rahuldamata kaebus, kus **põlisest suitsetajast** kinnipeetav taotles vanglas kehtestatud suitsetamiskeelust tuleneva mittevahalise kahju hüvitamist. Kohtu hinnangul on üldteada

⁹⁶ TrtHKo 31.10.2019, [3-19-841/9](#), p-d 7–9.

⁹⁷ TrtHKo 14.08.2018, [3-18-887/26](#). Kinnipeetav ei taotlenud selles kaebuses mittevahalise kahju hüvitamist.

⁹⁸ TrtHKo 21.12.2018, [3-18-267/43](#), p-d 5, 7.

⁹⁹ TlnRko 28.09.2018, [3-17-205/38](#), p 11. Riigi Teataja veebilehel avaldati otsuse resolutsioon.

¹⁰⁰ TrtHKo 13.07.2018, [3-17-1351/24](#) p-d 8–12.

¹⁰¹ TrtHKo 07.06.2018, [3-16-2640/39](#), p 44.

¹⁰² TrtRko 14.03.2018, [3-17-742/36](#), p-d 4, 10–12.

¹⁰³ TrtHKo 21.05.2019, [3-18-1438/16](#), p-d 3, 8, 9, 13.

asjaolu, et suitsetamine kahjustab inimese tervist, mistõttu ei saa suitsetamise lõpetamine tervist kahjustada. Ka võõrutusnähud ei too kaasa väärrikuse alandamist.¹⁰⁴ Teine suitsetamisega seotud kaebus käsitles olukorda, kus **mittesuitsetaja** paigutati arestimajas ühte kambrisse suitsetava vahistatuga. Kohtu hinnangul oli mittesuitsetaja paigutamine kambrisse, kus kaas-kinnipeetu suitsetas, õigusvastane. Paraku oli isik jätnud kasutamata esialgsed õiguskaitsevahendid: kahju tekkimise oleks saanud ära hoida, kui ta oleks esitanud taotluse paigutada ta ümber teise kambrisse. Suulist avaldust, et kambrikaaslane suitsetab, ei saanud kohtu hinnangul ümberpaigutamise taotlusena käsitada.¹⁰⁵

Rahuldamata jäeti ka **hernesupi seest kivi** leidnud kinnipeetava kaebus. Kohus selgitas, et kahju ei saa olla hüpoteetiline. Seda ei saa tõendada väidetega, et kui isik peaks kivi hammustama, võib hammas murduda, või kui ta peaks kivi alla neelama, võib tekkida sooleummistus.¹⁰⁶ Teine kinnipeetav aga väitis, et **vigastas oma hambaid kiviga**, mis oli lõunasöögiks pakutud tatra sees. Kohus tuvastas kinnipeetava hammaste ravikaardi alusel, et tema hambad olid pärast intsidenti saanud vaid tavapärasest ravi, ja leidis, et tervisekahju ei tekitatud. Isegi kui toidu sees olnud kivi põhjustas niigi haigetele hammastele mõne päeva vältel mõõdukat valu, ei saa seda kvalifitseerida inimväärrikust alandavaks kohtlemiseks.¹⁰⁷

Tervisekahju tekkimist ei pidanud kohus tõendatuks ka olukorras, kus kinnipeetav väitis, et kahju tekkis voodipiirdeta ja ronimisredelita narivoodist kukkumise tõttu,¹⁰⁸ ega olukorras, kus kinnipeetava väitel ei võimaldatud tal magada nari alumisel voodikohal, kuigi vangla teadis, et teda vaevas põlvevalu.¹⁰⁹

Lõpetuseks ei tuvastanud kohus kinnipeetava tervise kahjustamist ega väärrikuse alandamist ka kambritingimustes, kus temperatuur tõusis 2018. aasta suve kuumalaine ajal umbes ühe kuu jooksul **30 kraadini**. Kohus leidis, et vangla ei saanud mõjutada ilma ja võttis olemasolevate võimaluste piires ja vangla spetsiifikat arvestades tarvitusele piisavad leevendusmeetmed: ventilatsioon töötas täisvõimsusel, avati sektsioonide avatäiteid ja kambrite uksi, jalutuskäigule võis kaasa võtta veepudeli, meditsiiniosakond andis juhiseid palavusest põhjustatud tervisevaevuste leevendamiseks jm.¹¹⁰

2.2.5. Sõnumi saladuse rikkumine

Haldusasjas 3-18-1920 oli küsimuse all olukord, kus kinnipeetavale saabus **Postimehe logoga ümbrik**, mida valvur pidas ajakirjanduseks, kuid ümbrikut avades selgus, et tegemist oli kinnipeetavale tagasi saadetud pöördumisega. Pöördumise eesmärk oli edastada meediale materjalid, mille abil tõestada, et kinnipeetav oli alusetult süüdi mõistetud. Kinnipeetav soovis sõnumi saladuse rikkumisega tekitatud mittevahalise kahju eest 50 euro suurust hüvitist. Tartu Halduskohus leidis, et kirja avamise ja selle sisu tuvastamisega oli sõnumi saladuse otsene rikkumine tõendatud: tegemist oli kirjaga **VangS** § 29 lg 1 mõttes ja toiming oli õigusvastane. Kohus luges „hingeliste üleelamiste näol mittevahalise kahju sõnumi saladuse süülise rikkumise näol tekitatuks“, kuid ei määranud rahalist hüvitist, sest kuigi kinnipeetaval oli „hingelisi läbielamisi, on tema jaoks oluline, et kohus tunnustaks tema õigust. Kohtuotsus seda ka teeb“.¹¹¹

¹⁰⁴ TrtHKo 10.01.2018, [3-17-2715/5](#), p 6.

¹⁰⁵ TrtHKo 08.05.2019, [3-18-569/16](#), p-d 7–10. Riigikohus on leidnud, et isiku asetamine olukorda, kus ta on sunnitud sigaretsuitsu sisse hingama, alandab väärrikust (vt selle kohta RKHKm 22.05.2014, [3-3-1-30-14](#), p 16).

¹⁰⁶ TlnRko 28.06.2019, [3-19-390/12](#), p-d 11, 12.

¹⁰⁷ TrtHKo 12.12.2019, [3-18-1766/15](#), p-d 6.1–6.4.

¹⁰⁸ TlnRko 13.04.2018, [3-16-2413/22](#), p-d 9–12.

¹⁰⁹ TrtRko 14.03.2019, [3-18-1003/18](#), p-d 12–14.

¹¹⁰ TrtHKo 09.08.2019, [3-18-2396/31](#), p-d 19, 24, 27, 30.

¹¹¹ TrtHKo 29.08.2019, [3-18-1920/12](#), p-d 1, 8, 12, 15, 16.

Rahuldamata jäetud kaebuste hulgas oli haldusasi, kus valvur avas kinnipeetavale **advokaadi-büroost saabunud maksikirja**. Kohus selgitas, et vaidluse põhiküsimus oli, kas valvur tutvus kirja sisuga ehk kas õigust sõnumi saladusele rikuti. Kohus ei tuvastanud sõnumi saladuse rikkumist: valvur vaid „silmitses“ dokumente, kui need ümbrikust välja võttis, ja nähes, et tegemist oli kohtudokumentidega, ulatas need kinnipeetavale.¹¹²

Rahuldamata jäeti ka kaks haldusasja, kus oli vaidlusküsimuseks see, kuidas toimetati kinnipeetavani e-kiri, mille Kaitsepolitseiamet (KAPO) saatis **vangla üldisele e-posti aadressile**. Ühel juhul selgitas Tallinna Ringkonnakohus, et kuna kinnipeetav ei olnud andnud nõusolekut dokumendi elektrooniliseks kättetoimetamiseks ega avaldanud vangla üldist e-posti aadressi talle dokumendi kättetoimetamise viisina, ei võinud KAPO talle vastust elektrooniliselt kätte toimetada. KAPO pidanuks vastama tavaposti teel, kinnises ümbrikus kirjaga. Kuigi toiming oli õigusvastane, ei olnud kohtu hinnangul tõendatud, et kinnipeetaval tekkis kahju.¹¹³ Tartu Halduskohus ei pidanud õigusvastaseks seda, et vangla sama kirja kinnipeetava jaoks välja printis ja talle üle andis, ega tõendatuks, et kiri anti talle üle nii, et ka teised kinnipeetavad selle sisust teada said. Ka juhul, kui kiri oleks olnud ümbrikus, oleks kinnipeetav pidanud ümbriku avama ja kirja sellest välja võtma. Samuti ei tuvastanud kohus kahju tekkimist, leides, et isegi kui tõestatud oleks väide, et kinnipeetavad tema üle naersid, ei oleks tegemist väärikuse alandamisega [RVastS](#) mõttes.¹¹⁴

2.2.6. Kinnipidamisasutuse muu tegevus

Haldusasjas 3-17-1184 oli kaebuse sisuks Tallinna Vanglas **kinnipeetavale kaduma läinud kruusi asemel uue väljastamisega viivitamine**, mille eest taotleti hüvitist kõigepealt kohtu äranägemisel ning seejärel summas 60 eurot. Kuna kinnipeetaval ei olnud kruusi, ei saanud ta toidujagamise ajal jooke. Tartu Halduskohus tuvastas, et vanglal oli kohustus kruus väljastada, kuid ta jäi õigusvastaselt tegevusetuks. Kohus mõistis „**18 päeva** jooksul jookide väljastamata jätmisega tekkinud kannatuste ja ebamugavuste leevendamiseks“ välja **30 euro** suuruse mittevaralise kahju hüvitise, mida vangla oli nõustunud kinnipeetavale hüvitama juba kompromisslâbirääkimiste käigus.¹¹⁵ Kuigi see otsusest selgelt välja ei tule, võib arvata, et tegemist oli väärikuse alandamise juhtumiga. Tartu Ringkonnakohus ei pidanud hüvitise suurendamist põhjendatuks.¹¹⁶

Rahuldamata jäeti aga kaebus, kus kinnipeetav taotles hüvitist mittevaralise kahju eest, mille vangla tekitas sellega, et **ei väljastanud talle jalanõusid**, nõnda et ta ei saanud käia jalutamas ja pidi siseruumides liikuma sokkides. Kohus tuvastas, et kinnipeetava vanglasisesel isikuarvel oli piisavalt raha, et endale ise jalanõud muretseda.¹¹⁷

Rahuldamata jäeti ka kinnipeetava väidetava solvamise eesk **au või hea nime teotamisega** tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõue. Nimelt leidis kinnipeetav, et Tallinna Vangla solvas teda maakohtule enne tähtaega vanglast vabastamise menetluse käigus antud iseloomustuses esitatud hinnangutega (isikule määrati muuhulgas kohustus mitte tarvitada alkoholi, arvestades tema varasemat elukäiku ja toime pandud kuritegusid).¹¹⁸ Ringkonnakohus täpsustas, et „au ja hea nime teotamisega saab teoreetiliselt tegemist olla olukorras, kui isiku

¹¹² TrtRKO 08.02.2018, [3-17-965/26](#), p-d 8–10.

¹¹³ TlnRKO 06.03.2019, [3-17-1852/80](#), p-d 16, 17.

¹¹⁴ TrtHKO 22.10.2019, [3-18-1855/59](#), p-d 8, 10.

¹¹⁵ TrtHKO 05.04.2018, [3-17-1184/20](#), p-d 20, 22, 23.

¹¹⁶ TrtRKO 06.06.2018, [3-17-1184/27](#), p 18.

¹¹⁷ TrtRKO 19.07.2019, [3-19-489/18](#), p-d 3–5. Riigikohus on varem selgitanud, et arvestades Eesti kliimaatilisi tingimusi, põhiõigust tervise kaitsel ja kinnipeetavate inimväärikust, tuleks vanglal tagada ka ilmastikule vastavate jalatsite olemasolu vähemasti neile kinnipeetavatele, kel need puuduvad (vt selle kohta RKKo 27.10.2016, [3-3-1-59-16](#), p 11).

¹¹⁸ TlnHKO 08.12.2017, [3-17-1353/18](#). Riigi Teataja veebilehel avaldati otsuse resolutsioon.

kohta on avaldatud ebakohast väärtushinnangut või isiku nime või kujutist on õigustamatult kasutatud avalikus ruumis, nt avaldatud mingit informatsiooni ajalehes või veebiväljaandes“ [VÕS](#)-s kirjeldatud viisil, kuid „[a]valdamiseks VÕS tähenduses ei saa pidada vangla poolt kohtule ennetähtaegse vabastamise menetluses iseloomustuse esitamist, nagu ei saa kolmandaks isikuks pidada kohut“. ¹¹⁹ Au ja hea nime teotamist käsitleti põgusalt teiseski haldusasjas, kus ringkonnakohus selgitas muuhulgas, et kaitstava õigushüve väärtuse hindamisel ei tule lähtuda taotletavast summast (5000 eurot tervisekahju tekitamise ja 2000 au ja hea nime teotamise eest). Kohus leidis, et „[k]ohtupraktika mittevaralise kahju hüvitamise asjades lubab järeldada, et ka kaebuse rahuldamise korral jääks hüvitis kaheldamatult tuhandest eurost väiksemaks“, ja selgitas, et au ja hea nime teotamisega oleks tegemist, kui isiku kohta oleks otseselt kasutatud halvustavaid väljendeid, mis aga ei leidnud tõendamist. ¹²⁰ Kolmandas haldusasjas selgitas kohus kinnipeetavale, kelle nimi avaldati vastu tema tahtmist informatsiooni edastajana kambrikaaslase keelatud esemeid puudutava distsiplinaarsüüteo asjas, et [PS](#) „kaitseb isiku head nime selle üldteada olevas tähenduses, mitte aga varasemalt vanglates levida võinud kinnipeetavate subkultuuri mõttes, milles võidi taunida kinnipeetava kohustust õiguserikkumistest vanglateenistust teavitada“. ¹²¹

Lisaks jäeti rahuldamata kaebused, kus kinnipeetav väitis end ohustatuna tundvat, kuna tema kambrikaaslasel oli löiketera ja muid keelatud esemeid; ¹²² Rakvere arestimajja sattunud isik leidis, et interneti kasutamisevõimaluse puudumine alandas tema väärikust ja kahjustas tervist; ¹²³ süüdimõistetud arestimajast vanglasse ümberpaigutamisega viivitati ja tal tuli viibida kauem vanglast halvemates tingimustes; ¹²⁴ vahistatule ei võimaldatud saada pakki, kuigi see pidanuks talle lubatud olema. ¹²⁵

2.3. MUUD KAEBUSED

2.3.1. Täielikult või osaliselt rahuldatud mittevaralise kahju nõuded

2.3.1.1. Lapsega suhtluskorra sundtäitmine

2019. aastal jõudsid lõpplahendini kaks vanema ja lapse suhtluskorra täitmist puudutavat kaebust, kus kohtud mõistsid lapsevanematele välja 5000 euro suurused mittevaralise kahju hüvitised nende **perekonna- ja eraelu puutumatus**e rikkumise tõttu. Kohtud lähtusid seejuures suuresti EIK praktikast lapse külastusõigust puudutavates vaidlustes.

Haldusasjas 3-18-1636 taotles lapsevanem Justiitsministeeriumilt 10 000 euro suurust hüvitist mittevaralise kahju eest, mille riik talle lapsega suhtluskorra lahendite täitmiseks tõhusa õigusloome tagamata jätmisega tekitas. Kaebuse kohaselt ei toimi lapsega suhtluskorra kindlaksmääramise kohtulahendi sundtäitmine Eestis efektiivselt. Tallinna Ringkonnakohus mõistis riigilt lapsevanema kasuks välja **5000 euro** suuruse mittevaralise kahju hüvitise. Ringkonnakohus täpsustas, et „[h]alduskohus on kahjunõude lahendanud [RVastS](#) § 14 lg 1 alusel (õigusloova aktiga tekitatud kahju), kuid kaebusest nähtuvalt [...] on kaebus esitatud [RVastS](#) § 7 lg 2 (riigi tegevusetusega tekitatud kahju) alusel ning kaebuse pretensioonid ei ole suunatud üksnes Eesti Vabariigi õigusaktide puudulikkusele, vaid suhtluskorra kindlaksmääramise kohtulahendi sundtäitmise toimimise ebaefektiivsusele tervikuna“. Ringkonnakohus viitas suisa sellele, et

¹¹⁹ TlnRKO 29.08.2018, [3-17-1353/27](#), p 10.

¹²⁰ TrtRKO 04.06.2018, [3-17-2012/21](#), p-d 10–12. Riigi Teataja veebilehel avaldati otsuse resolutsioon.

¹²¹ TrtHKO 29.09.2017, [3-17-1276/15](#), p 19. Riigi Teataja veebilehel avaldati otsuse resolutsioon. Vt ka RKKHO 25.04.2019, [3-17-1276/35](#).

¹²² TrtRKO 25.10.2018, [3-17-469/20](#), p-d 11–13.

¹²³ TrtHKO 19.12.2018, [3-18-175/42](#).

¹²⁴ TlnHKO 28.02.2019, [3-17-2298/35](#), p-d 16, 17.

¹²⁵ TrtHKO 05.06.2019, [3-18-2421/21](#), p-d 7–9.

„kui eitada kaebuse lahendamise võimalust [RVastS](#) § 7 lg 2 ja § 9 lg 1 alusel (vrld [RVastS](#) § 7 lg 2¹ ja § 9 lg 3) nende koosmõjus [...], eitame praegusel juhul EIÖK tagamise võimalikkust siseriiklikult“. Kohus lükkas ümber ka Justiitsministeeriumi väite, nagu ei oleks lapsevanem ära kasutanud kõiki õiguslikke võimalusi suhtluskorra kehtestanud kohtulahendi sundtäitmiseks. Kõik **mõistlikud** õiguslikud võimalused lapsevanema õiguse jaluleseadmiseks olid kohtu hinnangul kasutatud, võttes arvesse, et laste õigusi kahjustavaid sunnimeetmeid (nagu näiteks lapse ajutine paigutamine hoolekandeesutusse) ei tohi täitemenetluses soosida või tuleb täielikult välistada. Ringkonnakohus määras hüvitise suuruse [VÕS](#) § 127 lg-s 6 sätestatud diskretsiooniõiguse alusel, võttes arvesse „EIK lahendites välja mõistetud kahjusummasid; perioode, mil avaldajad ei saanud oma lastega suhelda, kuigi neil oli selleks õigus; erinevate vaidluste asjaolusid; samuti kaebaja enda ja riigivõimu tegevust ning arvestades, et kohtute väljamõistetud mittevaralise kahju hüvitiste suurused peavad vastama ühiskonna üldise heaolu tasemele“. ¹²⁶

Mõnd aega hiljem tegi Tallinna Ringkonnakohus teise sarnase otsuse **haldusasjas 3-18-334**, kus lapsevanem taotles [RVastS](#) § 14 lg 1 alusel talle riigi tekitatud mittevaralise kahju eest 5000 euro suuruse hüvitise väljamõistmist. Lapsevanem leidis, et kahju on tekitatud sellega, et riik on jäänud vanema ja lapse suhtluskorra kohtulahendite tagamise täitemenetluse õigusloomes tegevusetuks. Kuna kaebuse asjaolud on väga sarnased eelmise kaasusega, leidis kohus, et ka siin tuleb lähtuda hoopis [RVastS](#) § 7 lg-st 2 ja § 9 lg-st 1. Kohtu hinnangul tekkis lapsevanemale kahjulik tagajärg eelkõige erinevate menetluste aegluse tulemusel, mitte konkreetse õigusnormi rakendamise, rakendamata jätmise või õigusloome puudulikkuse tõttu. Kohus pidas taas õiglaseks **5000 euro** suurust mittevaralise kahju hüvitist. ¹²⁷

Viimati nimetatud otsuse kohta kirjutas eriarvamuse kohtunik Virgo Saarmets, kes ei pidanud õigeks seda, et „[RVastS](#) § 7 lg 2 ja § 9 lg 1 alusel (isegi koos viidetega [RVastS](#) § 7 lg-le 2¹ ja § 9 lg-le 3) mittevaralise kahju hüvitise väljamõistmine lähtub sisuliselt vaid [...] EIK praktikast sellelaadsetes vaidlustes, millest ükski ei ole tehtud Eesti Vabariigi suhtes“. Tema hinnangul tulnuks selgelt kindlaks määrata, kelle süülise tegevuse või tegevusetuse tõttu jäi suhtluskorra lahend täitmata. Kohtunik oli seisukohal, et tulnuks üksikasjalikumalt hinnata kohtutäituri, kohtute ja seadusandja tegevust ning selgitada välja konkreetne avaliku võimu kandja organ ja haldusakt, toiming või õigustloov akt, mis on jäänud õigusvastaselt ja süüliselt tegemata või andmata, ja algatada vajaduse korral põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus. ¹²⁸

2.3.1.2. Menetlemata jäetud sotsiaaltoetuste avaldused

Haldusasjas 3-17-508 mõistis Tallinna Halduskohus Kuusalu Vallavalitsuselt sotsiaaltoetusi ja eluruumi taotlenud isiku kasuks välja **1000 euro** suuruse mittevaralise kahju hüvitise. Isiku väitel **alandas** vallavalitsus tema **väärrikust** abitaotluste pideva menetlemata jätmisega, abist ilmajätmisega, eluruumi võimaldamata jätmisega kahe aasta jooksul, alandava suhtumisega ja erakorralise meditsiini osakonda minekuks transpordiga abistamata jätmisega. Ta soovis mittevaralise kahju eest hüvitist kohtu äranägemisel (või vähemalt 20 000 eurot, nagu väljendas istungil). Kohtu hinnangul jättis vallavalitsus isiku toimetulekutoetuse ja eluruumi andmise taotlused õigusvastaselt menetlemata. Kohus selgitas, et isiku kohtlemine „võis arvestades selle pikaajalisust kaebuse esitajale põhjustada teatavaid hingelisi kannatusi ja alandada kaebaja inimväärikust, ja pidas võimalikuks, et kaebaja võis tajuda tema tõrjumise soovi ametnike poolt. Vaatamata sellele leidis kohus, et esitatud tunnistuste pinnal, ei olnud see igakordselt väljendatud nii, et see alandanuks kaebaja inimväärikust“. Ka füüsilised kannatused, mis olid

¹²⁶ TlnRKO 05.12.2019, [3-18-1636/22](#), p-d 17–23, 27, 30.

¹²⁷ TlnRKO 13.12.2019, [3-18-334/66](#), p-d 12, 17, 18.

¹²⁸ Kohtunik Virgo Saarmetsa [eriarvamus](#) Tallinna Ringkonnakohtu 13. detsembri 2019. a otsuse kohta haldusasjas nr 3-18-334, p-d 2–4.

seotud erakorralise meditsiini osakonda jõudmisega, olid kohtu hinnangul üldjoontes tõendatud. Kohus võttis arvesse ka seda, et isik ei olnud kasutanud **esmaseid õiguskaitsevahendeid**: isik ei esitanud „vaatamata tema poolt tajutud ja väidetavalt tema inimväärikust alandanud tõrjumisele kordagi kirjalikke avaldusi oma taotlustega või vaideid. Samuti pöördus ta kohtusse umbes poolteist aastat pärast tema õiguste esimest rikkumist. Kohus leiab, et kaebaja oleks pidanud juba peale paari esimest visiiti vastustaja juurde aru saama, et suuliste avalduste esitamine vallale ei anna soovitud tulemust ning esitama, kas kirjalikud pöördumised või asuma oma õigusi kaitsma vaidemenetluse raames või kohtus“. Kohus rõhutas seejuures, et kuna isik oli viibinud vanglas, kus kinnipeetavate õiguste kaitse on tugevalt formaliseeritud, ei ole usutav, et ta „ei saanud aru või ei olnud teadlik tekkinud olukorras vajadusest ja võimalusest kaitsta oma õigusi esimese sammuna kirjalike avalduste esitamisega“. Vaatamata sellele pidas kohus mittevaralise kahju eest rahalise hüvitise väljamõistmist õigustatuks.¹²⁹

Isiku järgmise kaebuse puhul kohus mittevaralise kahju hüvitamise võimalust ei näinud, sest ei pidanud vallavalitsuse uut korraldust, millega jäeti toimetulekutoetus välja maksmata, õigusvastaseks. Isegi kui vallavalitsus pidanuks analüüsima, kas toimetulekutoetuse väljamaksmise võimatuse korral tuleks tal isikule tekitatud kahju hüvitada, rõhutas kohus, et „samadel asjaoludel mittevaralise kahju teistkord väljamõistmine ei ole lubatud“.¹³⁰

2.3.1.3. Isikutunnistuse taotluse läbivaatamisega viivitamine

Isikutunnistuse väljaandmisega viivitamist võib teatud asjaoludel pidada isiku **väärrikust alandavaks**, võttes arvesse, kui vajalik on isikutunnistus Eestis igapäevatoimingute tegemiseks.

Haldusasjas 3-18-1244 tuvastas Tallinna Ringkonnakohus PPA nelja ja poole kuu pikkuse viivituse **õigusvastase** varem ekslikult Eesti Vabariigi kodanikuna määratletud isikule korduva isikutunnistuse väljaandmise taotluse läbivaatamisel, mis kestis kokku seitse ja pool kuud. Isik taotles 8000 euro suurust mittevaralise kahju hüvitist, viidates sellele, et ei saanud reisida, töötada ega arsti juures käia. Tallinna Halduskohus tõlgendas isiku nõuet väärrikuse alandamise alusel mittevaralise kahju hüvitamise nõudena ja leidis, et isikutunnistuse väljastamata jätmine oli õigusvastane alates taotluse esitamisest 30 päeva möödumisest. Siiski ei tuvastanud halduskohus asjaolusid, mille puhul saaks väita, et isikule osaks saanud kannatused oleksid ületanud sellise taseme, et need tuleks hüvitada rahas. Ringkonnakohtu hinnangul sai isikut tõendava dokumendi väljaandmise taotluse läbivaatamise tähtaega siiski kolme kuu võrra pikendada, kuid kohus täpsustas, et „[d]okumendi puudumine muudab isiku igapäevase elu oluliselt keerukamaks ning avalik huvi vältida kodakondsust tõendava dokumendi väljastamist isikule, kes Eesti kodanik ei ole, on vähem kaalukas kui isiku huvi kasutada isikutunnistuse (ID-kaardi) abil digiteenuseid ning tõendada enda isikut mistahes õigussuhetes“.¹³¹

2.3.2. Rahuldamata jäetud hüvitamisnõuded

Haldusasjas 3-17-747 lahendas Tartu Ringkonnakohus kaebust, kus Tartu Vangla ametnik **vigastas kohustusliku kambriülesannete treeningu käigus põlve** ja kaotas seetõttu osaliselt töövõime ega saanud jätkata ametiülesannete täitmist. Kuigi halduskohus oli ametniku kasuks välja mõistnud 4000 euro suuruse mittevaralise kahju hüvitise, selgitas Tartu Ringkonnakohus, et ta pidanuks taotlema vanglalt hoopis vigastuse tekkimise ajal kehtinud **VangS** redaktsiooni alusel ühekordset toetust kahe aasta palga ulatuses (tol ajal kehtinud redaktsiooni järgi tuli sellist toetust maksta töövõime osalise kaotuse korral, mis tõi kaasa vanglaametniku teenis-

¹²⁹ TlnHKo 31.01.2018, [3-17-508/75](#), p-d 14, 16.3, 17. Riigi Teataja veebilehel avaldati otsuse resolutsioon.

¹³⁰ TlnHKo 13.05.2019, [3-18-957/32](#), p 32. Riigi Teataja veebilehel avaldati otsuse resolutsioon.

¹³¹ TlnHKo 13.05.2019, [3-18-1244/40](#), p-d 15–19; TlnRKO 30.10.2019, [3-18-1244/54](#), p-d 9, 22–25. Riigi Teataja veebilehel avaldati otsuste resolutsioonid.

tusest vabastamise). Ringkonnakohus leidis, et [VangS](#) (v.r) § 142 lg 3 p 2 on käsitatav erinormina [RVastS](#) § 9 lg 1 suhtes. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuet analüüsid täpsustas ringkonnakohus ka seda, et kuigi ametnik väitis, et vangla „õigusvastane tegu seisnes kambriülesannetele eelnevalt soojenduse mitteläbiviimises ja ka soojenduseks mängitud saaljalgpallile eelnevalt veel eraldi soojenduse mittetegemises, pidanuks mängijad mängu intensiivsust ise reguleerima. Kohtu hinnangul ei saa väita, et mängu ajal saadud ametniku vigastus tingiks automaatselt vastustaja tegevuse lugemise õigusvastaseks“. Kohus ei tuvastanud asjas ka vangla süüd ega põhjuslikku seost tervisekahju ja selle tagajärje vahel. Seetõttu jäi ametniku kaebus rahuldamata.¹³²

Haldusasjas 3-16-1191 oli küsimuseks samast soost kooselupaaride õigussuhete reguleerimata jätmisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise võimalikkus. Isik soovis 10 000 euro suurust hüvitist [kooseluseaduse](#) rakendusaktide andmata jätmisega tekitatud kahju eest, kuid Riigikohtu halduskolleegiumi hinnangul olid kaebuse väited abstraktsed, mistõttu ei olnud võimalik tuvastada, kas seadusandja oli isiku subjektiivseid õigusi rikkunud.¹³³

Mittevaralise kahju tekkimist ei tuvastanud kohtud ka haldusasjas, mis käsitles terve kahjustamist ja väärkuse alandamist seoses sellega, et Eesti ravikindlustussüsteem ei rahasta soo korrigeerimiseks vajalikke operatsioone.¹³⁴ Samuti jäi rahuldamata kaebus, mis käsitles müra põhjustatud võimalikku tervisekahju. Halduskohus oli isiku kasuks välja mõistnud 740 euro suuruse mittevaralise kahju hüvitise. Ringkonnakohus pidas kahju tekkimist aga raskesti tõendatavaks ning ebatõenäoliseks ja leidis, et tervisekahju ei saa põhjustada „pelgalt ebakindlus selle suhtes, kas tuulikute müra võib tema tervist kahjustada“. ¹³⁵ Mittevaralist kahju ei toonud endaga kaasa ka viivitus kinnistu sundvõõrandamise menetluse läbiviimisel ja seal toimunud filmivõtted¹³⁶ ega väidetav viivitus isiku elukohaandmete rahvastikuregistrisse kandmisel (omavalitsusüksuse täpsusega, sest tal puudus kindel elukoht), mistõttu ta ei saanud osaleda Euroopa Parlamendi valimistel.¹³⁷

¹³² TrtRKO 25.04.2018, [3-17-747/32](#), p-d 20, 30–36.

¹³³ RKHKo 07.06.2019, [3-16-1191/66](#), p-d 9.1 ja 9.2. Vt selle kohta ka RKHKo 18.06.2020, [3-16-1903/69](#), kus halduskolleegium mõistis elamisloa andmise menetluses tekkinud konkreetses olukorras isikule välja perekonna-põhiõiguse rikkumisest tingitud mittevaralise kahju eest hüvitise.

¹³⁴ Kinnine menetlus.

¹³⁵ TlnRKO 19.12.2018, [3-17-1398/57](#), p-d 24 ja 25.

¹³⁶ TlnRKO 12.04.2018, [3-14-52321/70](#), p 25.

¹³⁷ TlnHKO 20.09.2019, [3-19-1111/10](#), p-d 10–16.

KOKKUVÕTE

2018. aastal mõistis kohus (või mõnel kohtusse jõudnud juhtumil juba haldusorgan) kokku 62 haldusasjas **12 korral** mittevaralise kahju eest välja rahalise hüvitise. Seega hüvitati kaebajatele mittevaraline kahju rahas umbes 19 protsendil juhtudest. Kuna kahju hüvitamine võib seisneda ka muus kui rahalises hüvitises, piirdus kohus **ühes** haldusasjas õigusvastasuse tuvastamisega. Hüvitised jäid vahemikku 12 kuni 1000 eurot, keskmiseks hüvitiseks kujunes **318,85 eurot**.

2019. aastal mõistis kohus (või juba haldusorgan) kokku 48 analüüsitud haldusasjas samuti **12 korral** mittevaralise kahju eest välja rahalise hüvitise. Mittevaraline kahju hüvitati kaebajatele rahas umbes 25 protsendil juhtudest. **Kuues** haldusasjas piirdus kohus õigusvastasuse tuvastamisega. Hüvitised jäid vahemikku 60 kuni 5000 eurot, keskmiseks hüvitiseks kujunes **1235,02 eurot**. Keskmist tõstsid tugevasti kaks 5000 euro suurust hüvitist, mis määrati vanema ja lapse suhtluskorra täitmise tagamist puudutavates haldusasjades.

Mittevaralise kahju hüvitised mõisteti välja, lähtudes avaliku võimu õigusvastasest süülisest tegevusest või tegevusetusest ([RVastS](#) § 7 lg-te 1 ja 2 mõttes) [RVastS](#) § 9 lg 1 alusel, mis näeb ette mittevaralise kahju rahalise hüvitamise süüliselt väärrikuse alandamise, tervise kahjustamise, vabaduse võtmise, kodu või eraelu puutumatusse või sõnumi saladuse rikkumise, au või hea nime teotamise korral. Vaadeldavasse ajavahemikku ei sattunud ühtki kaebust, kus mittevaralise kahju hüvitis oleks mõistetud välja õigustloova aktiga või selle andmata jätmisega tekitatud kahju eest ([RVastS](#) § 14). Levinuim mittevaralise kahju hüvitamise põhjus oli isiku **väärrikuse alandamine**, mille kohus tuvastas 16 korral. Enamasti oli tegemist kinnipidamistingimusi käsitlevate kaebustega. **Tervise kahjustamise** tuvastas kohus seitsmel korral, **alusetu vabaduse võtmise** neljal korral, **eraelu puutumatusse** rikkumise kolmel korral, **sõnumi saladuse** rikkumise ühel korral. Ühes ja samas kaebuses võis kohus tuvastada mitu rikutud õigushüve. Kahel korral ei nimetanud kohus, millist kaebaja õigust oli rikutud, vaid viitas üld-sõnaliselt kannatustele, ebamugavustele või „küllalt olulisele õiguste rikkumisele“.

Kõige sagedamini rahuldati kinnipeetavate ja vahistatute kaebused järgmistel põhjustel: liiga vähene isiklik ruum kambris, jalutamisevõimaluse puudumine või jalutushoovi halvad tingimused, alusetu kartserikaristus või lukustatud kambrisse paigutamine, lähedastega kokkusaamise võimaldamata jätmine.

Kinnipidamistingimusi käsitlevates kaebustes oli jätkuvalt päevakorral **konkreetsetest päevamääradest lähtumine ja hüvitise kindlaksmääramine aritmeetilise liitmistehte abil**, olgugi et Riigikohus on sellist toimimisviisi pigem tauninud. Kohtud kasutasid seda meetodit eelkõige haldusasjades, mis puudutasid kambripinna ebapiisavat suurust (sageli **1,5–3 eurot** iga päeva eest, mil isik pidi viibima kambris, kus oli inimese kohta vähem kui 3 m² põrandapinda) ja alusetut kartserikaristust või lukustatud kambrisse paigutamist (sageli **6,39 eurot** päeva eest; selline päevamäär pärineb Riigikohtu 2010. aasta lahendist, kuid näib olevat kohtupraktikas jätkuvalt muutumatuna kasutusel).

Kõige suuremate väljamõistetud mittevaralise kahju hüvitiste puhul viitasid kohtud EIK praktikale. Seda tehti nii kinnipidamistingimustega seotud kaebuste puhul kui ka vanema ja lapse suhtluskorra tagamise ebaefektiivsuse küsimuses. Neist haldusasjadest, kus kohus mõistis mittevaralise kahju eest välja rahalise hüvitise, polnud vaid **kolmel** juhul tegemist kinnipidamistingimustega seotud kaebustega. Kahel juhul oli kaebuse sisuks vanema ja lapse suhtluskorra tagamine. Neis haldusasjades taotlesid lapsevanemad mittevaralise kahju hüvitamist küll [RVastS](#) § 14 lg 1 alusel, kuid kohtud leidsid kaebust lahendades, et lähtuda tuleb siiski [RVastS](#) § 9 lg-st 1 koosmõjus [RVastS](#) § 7 lg-ga 2. Seda seisukohta kritiseeris üks kohtunikest oma eriarvamuses.